

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Anna Koutská

**Převod pasiva v simultánním tlumočení na konkrétním česko-
německém materiálu**

**The Translation of the Passive Voice in Simultaneous Interpreting
Using Czech-German Material**

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Petra Mračková Vavroušová, Ph.D.

Děkuji své vedoucí práce PhDr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D. za metodické vedení, za vstřícnost a trpělivost a za cenné rady a připomínky. Děkuji rovněž prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. za pomoc s identifikací projevů vhodných k zahrnutí do výzkumu. Velký dík patří také kolegyni Kristýně Chvojkové za inspirativní podněty k empirické části práce a kolegům Janu Cioskovi a Janu Ctiborovi za cenné připomínky k teoretické části práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. června 2020

Anna Koutská

Abstrakt

Práce se zaměřuje na převod pasivní diateze z němčiny do češtiny při simultánním tlumočení. Cílem výzkumu v empirické části práce je popsat na základě srovnání nahrávek výchozích a cílových projevů a jejich přepisů základní tendence při převodu pasivní diateze. Nahrávky pocházejí z archivu jednání Plenárního shromáždění Evropského parlamentu.

Analýza jednotlivých projevů se soustřeďuje na tři konkrétní aspekty při jazykovém převodu 1) zachování, či změna diateze, 2) vyjádření agentu a 3) interference.

Výchozí pasivní diateze je zpravidla zachovávána. Cílový projev v češtině tak obsahuje více pasivní diateze než je obvyklé v běžné mluvené či psané češtině. Je-li informace o agentu uvedena, je ve většině případů zachována i při převodu. Není-li agens ve výchozím projevu uveden a je vyjádřen pouze implicitně, bývá při převodu do aktivní diateze pojmenován přímo. O přítomnosti interference obecně svědčí vyšší výskyt pasivní diateze v cílovém sdělení oproti běžné mluvené i psané češtině. Většina tlumočnických řešení představovala pozitivní transfer, resp. pozitivní interferenci.

Klíčová slova:

Simultánní tlumočení, český jazyk, německý jazyk, pasivum, pasivní diateze, interference, korpusová analýza, Evropský parlament, plenární zasedání

Abstract

This thesis examines the transfer of passive diathesis from German to Czech in the process of simultaneous interpreting. The aim of the research in the empirical section of my thesis is to describe the main tendencies within the language transfer of the passive diathesis. The analysis is based on the records and transcripts of the European Parliament Plenary sessions.

The analysis of the speeches focuses on three aspects 1) preserving or changing of the diathesis 2) expression of the agent 3) interference.

The initial passive diathesis is mostly preserved. The target speech in Czech language contains more passive diathesis than common written or spoken Czech. If the agent in the original speech is expressed, in most cases it is preserved in the target speech. In case when the agent in the original speech is not stated and it is expressed only implicitly, in the target speech it is expressed directly. The occurrence of interference can be stated thanks to the overall high level of passive diathesis in the target speech compared with common written or spoken Czech. Most of the choices made by interpreters are examples of a positive language transfer.

Key words:

Simultaneous interpreting, Czech language, German language, passive voice, passive diathesis, interference, corpus analysis, European Parliament, plenary session

Obsah

0	Úvod.....	7
1	Pasivum v současné češtině a němčině	8
1.1	Charakteristika pasiva v češtině	8
1.2	Charakteristika pasiva v němčině	11
1.3	Pasivum z kontrastivního hlediska.....	15
2	Simultánní tlumočení	18
2.1	Proces simultánního tlumočení	18
2.2	Tlumočení v Evropském parlamentu	20
3	Translatologická východiska.....	24
3.1	Interference	24
3.2	Corpus-based interpreting studies – korpusový tlumočnický výzkum	29
3.3	Současný stav zkoumané problematiky	31
4	Metoda a výzkumné otázky	36
4.1	Zachování, či změna diateze	36
4.2	Agens	36
4.3	Interference	36
5	Materiál.....	38
6	Vyhodnocení dat	40
6.1	Zachování pasivní diateze.....	41
6.2	Převod pasivní diateze do aktivní diateze	43
6.3	Převod aktivní diateze do pasivní diateze	44
6.4	Vyjádření agentu.....	45
6.5	Interference	46
7	Diskuse.....	49
7.1	Zachování, či změna diateze	49
7.2	Agens	49
7.3	Interference	50
7.4	Okrajové fenomény.....	50
7.4.1	Zachování pasivní diateze a doslovnost převodu.....	50
7.4.2	Modalita	51

7.5	Náměty pro další výzkum	51
8	Závěr	53
	Literatura	55
	Seznam tabulek	60
	Přílohy.....	60

0 Úvod

V diplomové práci se zabývám převodem pasivní diateze z německého do českého jazyka v simultánním tlumočení. První kapitola pojednává o diatezi, o gramatické kategorii pasiva a o jeho funkcích a frekvenci v češtině a v němčině. Ve druhé kapitole představuji proces simultánního tlumočení, zejména na základě Gilova modelu úsilí. V této kapitole přibližuji i tlumočnickou situaci, při níž vznikl materiál pro korpus v empirické části práce, tedy tlumočení v Evropském parlamentu. V následující kapitole věnované translatologickým východiskům shrnuji poznatky v oblasti jazykové interference v translatologii se zvláštním ohledem na jazykovou interferenci při simultánním tlumočení. Rovněž uvádím základní postupy, metody a tendence v nově se rozvíjejícím odvětví translatologie – *corpus-based interpreting studies* – korpusovém tlumočnickém výzkumu. V závěru kapitoly shrnuji výsledky vybraných relevantních empirických studií.

Empirickou část práce otevírá čtvrtá kapitola, v níž představuji zvolenou metodologii a výzkumné otázky. Hlavním cílem výzkumu je popsat základní tendence při převodu pasivní diateze do češtiny. Způsob sběru dat a postup při sestavení korpusu pro analýzu popisují v páté kapitole. Vlastní vyhodnocení dat následuje v šesté kapitole, v níž postupuji podle vytyčených výzkumných otázek. V diskuzi interpretuji data získaná z analýzy, přibližuji převažující a vedlejší tendence při převodu a spekuluji o faktorech, které se na výsledcích podílely. V záběru uvádím nejvýznamnější poznatky z výzkumu a shrnuji možné směry dalšího bádání.

1 Pasivum v současné češtině a němčině

Slovesný rod (lat. genus verbi) představuje slovesnou kategorii. Vyjadřuje vztah mezi podmětem a předmětem ve větě, resp. označuje působení děje vzhledem k podmětu. Slovesný rod slouží k vyjádření diateze. Diateze (z řečtiny převzaté pojmenování slovesného rodu) je označení pro vztahy mezi sémantickými jednotkami věty a její syntaktickou strukturou. Diateze označuje dvě komplementární sémantické možnosti podmětu: buď je konatelem – agentem – nebo je patientem – příjemcem – slovesného dění. Aktivní diateze, ve které agentu připadne pozice podmětu, je považována za primární, základní, pasivní diateze za sekundární (srov. Grepl, 1998, s. 132 nn.).

Kategorie slovesného rodu existuje v mnoha světových jazycích, zásadně se však liší formou a způsobem užití. Například v japonštině slouží pasivum k vyjádření neočekávaných a náhlých situací (Baker, 1992, s. 117). Takovou specifickou komunikační funkci pasivum v češtině ani v němčině nemá. Přesto se ve frekvenci, funkci či v míře příznakovosti pasiva v obou jazycích najdou rozdíly. V následujícím oddíle popíši skladbu, funkce, frekvenci a konkurenční formy pasiva v obou jazycích a v závěru kapitoly představím pasivum v češtině a němčině z kontrastivního pohledu.

1.1 Charakteristika pasiva v češtině

Z formálního hlediska se v češtině rozlišuje pasivum opisné a pasivum zvrtné (nověji reflexivní forma slovesná). Pasivum tvoří zpravidla tranzitivní slovesa, tj. slovesa vyžadující nebo mající přímý předmět v akuzativu. Tranzitivní sloveso může být užito i bez přímého předmětu, intransitivní slovesa pasivum obvykle netvoří (Karlík et al. 2012, s. 323 nn., srov. Karlík, 2017). Pasivum opisné je analytickou formou tvořenou spojením finitního tvaru nebo infinitivu pomocného slovesa *být* a přičestí trpného:

(1) *Bylo mi sděleno, že musím pracovat z domova.*

(2) *Byla postavena nová čerpací stanice.*

Opisné pasivum v dnešní mluvené i psané češtině splývá s přívlastkovými konstrukcemi nejčastěji spojení adjektiva a tvaru slovesa *být* (srov. Cvrček, 2015, s. 244):

(3) *Premiér byl špatně informován/informovaný. Nemocnice jsou nedostatečně zásobovány/zásobované.*

Zvratné pasivum je tvořeno spojením zvrtného zájmena *se* a slovesného tvaru aktiva. Jeho užití je omezeno na 3. osobu (4), (5). Neakuzativní slovesa netvoří zvrtné pasivum, jde pouze o způsob anonymizace agentu (6), (Karlík et al. 2012, s. 324).

(4) *Sděluje se mi, že musím pracovat z domova.*

(5) *Staví se nová čerpací stanice.*

(6) *Jde se domů.*

Karlík (2017) tradiční řazení zvrtného pasiva, resp. reflexivní slovesné formy, k pasivu problematizuje:

„(...) [P]okládání reflexivní formy slovesné za pasivum je problematické, protože to, že u tranzitivních sloves má ve strukturách *Žák je chválen (učitelem)*, *Škola se opravuje* subjekt stejnou sémantickou roli, ještě nutně neznamená, že v obou případech byla táž role přidělena stejným mechanismem.“

Jako nejvýznamnější argument uvádí rozdílnou morfosyntaktickou povahu obou forem:

„Ve větě s komplexem [sloveso + *se*] nelze stejně jako ve větě s aktivem vyjádřit agens v pozici adjunktu, tedy postrádá základní rys pasiva: **Školka se opravuje ukrajinskými zedníky* **Opravuje školku ukrajinskými zedníky* x *Školka je opravována ukrajinskými zedníky* (...).“

V pojetí autorů Grepla a Karlíka jsou jak opisné pasivum, tak zvrtné pasivum prostředky deagentizace, procesu odsunutí agentu z rozhodující syntaktické pozice do vedlejší pozice (srov. Grepl, 1998 s. 132 nn., Štícha, 2017). Pojem deagentizace užívá v tomto kontextu též Cvrček (2017). Z hlediska této funkce (odsunutí či zamlčení agentu) jsou si obě formy rovny, proto jsem považovala za vhodné zachovat v tomto přehledu tradiční dělení.

Užívání pasiva je v češtině podmíněno stylově a situačně, v psaném jazyce se užívá zejména v administrativních, odborných textech a rovněž v publicistických textech. V prvních dvou jmenovaných příkladech je to především pro neosobnost¹ pasiva. Pasivum v mluvené publicistice je stylově problematické (*bylo hovořeno*, *bylo referováno*) – takové konstrukce ignorují intranzitivitu

¹ Bláha (2009, s. 65) pracuje v tomto kontextu s pojmem „stupeň objektivizace textu“.

sloves (Čechová, 1997, s. 102). U dokonavých sloves se obecně užívá více pasiva opisného, u nedokonavých sloves zvrtného pasiva. Podle údaje z roku 1985 se ve zkoumaných administrativních textech vyskytovala více než pětina sloves v pasivu, např. *smlouva byla vrácena, úkol byl splněn*. Čechová hodnotí opisné pasivum ze stylového hlediska jako knižní, za neutrální a hovorový tvar považuje zvrtné pasivum (tamtéž, s. 170).

V běžném mluveném jazyce se uvádí frekvence pasiva 2,5 %, z toho relativně více je zastoupeno zvrtné pasivum. Pasivu v mluvené řeči konkurují konstrukce s pronominalizovanými substantivy (*člověk, jeden*) či konstrukce typu *dostal jsem vynadáno*. V uměleckých textech je výskyt pasiva relativně nízký, pohybuje se kolem 1 %. V odborných a administrativních textech, tedy v textech silně objektivizovaných, se pasivum vyskytuje podstatně častěji: v odborných textech je to 8 %, v administrativních textech téměř 12 % (Bláha, 2009, s. 65). Autor však bohužel neuvádí přesnější informace o zdrojových datech, případně korpusech.

Zajímavá data o frekvenci pasivních participií v běžné mluvené řeči poskytuje korpusová studie Mrázkové (2017). Srovnává výskyt pasivních participií ve dvou typech mluvené komunikace – v neformálním soukromém rozhovoru a ve veřejném projevu politického, administrativního charakteru (zasedání zastupitelstva). Pasivní participia jsou v korpusu mluvené řeči zastoupena přibližně 0,03 %, v korpusu zasedání zastupitelstev je podíl participií vyšší, přibližně 0,75 %. V korpusu psané češtiny se pasivum vyskytuje v 0,44 %, což je sice méně než na zasedání zastupitelstev, ovšem stále výrazně více než v neformální mluvené komunikaci² (tamtéž, s. 183).

Srovnání obou korpusů ukázalo, že užití participií určuje především téma rozhovoru. Na zasedání zastupitelstev byly rozhodujícími faktory pro užití pasiva příslušnost k administrativní sféře, projednávání témata a veřejný charakter komunikace. Nejčastěji byla participia užívaná na zasedání zastupitelstev spojena s hlasováním, v korpusu neformální komunikace bylo užití participií spojeno s tématy běžného života.

V neformálních promluvách užití pasivních participií korelovalo se vzděláním mluvčích: čím vyšší vzdělání mluvčího, tím vyšší byl výskyt těchto participií v jeho projevu. Výrazně častěji také participia užívali lidé nad 35 let. Jak sama autorka podotýká, na výskytu pasivních participií se podílí

² Studie pracovala se dvěma korpusy Českého národního korpusu: Oral_v4 (mluvená neformální komunikace) a Syn2015 (psaný jazyk) a s korpusem ze zasedání zastupitelstev vytvořeným přímo pro účely studie.

více (často náhodných) faktorů, proto není vhodné údaje zobecňovat. Pasivní participia se vyskytovala často ve formě rezultativních konstrukcí (*je zataženo*).

Do obou typů mluvené češtiny se dostávala pasivní participia formou citace: *ubytování bude hrazeno*, název filmu *Ztraceno v překladu*, hláška počítače *připojení je zpoplatněno* či užitím ustálených spojení: *co je psáno, to je dáno* či *upřímně řečeno*. Motivací k užití pasivního participia byla i možnost deagentizace, tedy možnost vynechat činitele a potenciálně nikoho neobviňovat: *rok nebylo s panem X komunikováno* místo *nekomunikoval jste* (tamtéž, s. 188-191). Zajímavé výsledky by mohlo přinést rozšíření studie i na zvrtné pasivum a porovnat jeho výskyt s opisným pasivem v rozdílných mluvených komunikačních situacích a též v psaném jazyce.

1.2 Charakteristika pasiva v němčině

Německé kodifikační příručky rozlišují mezi třemi slovesnými rody: aktivem, pasivem průběhovým – *werden*-Passiv (Vorgangspassiv) a pasivem stavovým – *sein*-Passiv (Zustandspassiv) (srov. Helbig/Buscha, 2001, s. 144).

Werden-Passiv je tvořen z finitní formy pomocného slovesa *werden* + participia II:

(7) *Ich werde geprüft.*

Sein-Passiv je tvořen z finitní formy pomocného slovesa *sein* + participia II:

(8) *Ich bin geprüft.*

Stejně jako v češtině tvoří pasivum tradičně pouze slovesa tranzitivní (koupit – *kaufen*). Tranzitivní sloveso může být užito i bez přímého předmětu, např. *lesen* – číst. Intransitivní slovesa pasivum zpravidla netvoří (jít – *gehen*, spát – *schlafen*)³. Pasivum rovněž netvoří reflexivní slovesa.

Podle Helbiga a Buschi (2001, s. 144) se pasivní a aktivní formy neliší objektivně, nýbrž subjektivně. Vztahují se ke stejnému obsahu, ke stejné mimojazykové realitě, ovšem pojmají tuto realitu z rozdílných úhlů. Významově jsou aktivum a pasivum ekvivalentní. Ačkoli je obecně pasivum vnímáno jako trpná forma a aktivum jako forma činná, aktivum velmi často pouze vyjadřuje stav (9), zatímco pasivum často vyjadřuje aktivitu (10):

(9) *Er wohnt in Berlin.*

³ Výjimku tvoří např. pasivum s funkcí rozkazu: *Jetzt wird aber geschlafen! a další.*

(10) *Es wurde die ganze Nacht getanzt.*

Ze sémantického hlediska sice pasivum není orientované na agens (*agensabgewandt*), ovšem toto hledisko nelze zaměňovat s hlediskem komunikačním; mluvčí sice užívá pasiva, když nechce nebo nemůže uvést agens, uvede-li však agens, dostává se agens často do pozice rématu, tedy do pozice, která je z komunikačního hlediska nejvýznamnější.

Funkce pasiva v němčině pojmají jazykovědci i gramatiky z různých hledisek a v různé šíři. Následující přehled i příklady jsem převzala od Lenzové (Lenz, 2006, s. 48 nn.):

1) Jazyková ekonomie. Vynechání agentu umožňuje věcnou a jazykově ekonomickou výpověď v případě, kdy údaj o agentu není důležitý či je všeobecně známý nebo ho mluvčí nechce či nemůže vyjádřit. Z korpusové studie Lenzové vyplývá, že nejdůležitější funkcí pasiva v právnických psaných textech je právě možnost vynechání agentu – až 80 % konstrukcí *werden*-Passivu se v těchto textech vyskytovalo bez údaje o agentu (tamtéž, s. 215). Duden (2009, s. 584) uvádí, že se *werden*-Passiv až v 90 % případů užívá bez udání agentu, Povejšil (1994, s. 96) uvádí 86 % případů. Ani jedna z publikací však neuvádí zdroj a bližší informace o typu textů.

2) Diferenciované označení agentu. V tomto případě hrají podstatnou roli předložky, pomocí nichž se agens připojuje. Pokud je v pasivní větě vyjádřen agens, nejčastěji je připojen pomocí předložky *von* nebo *durch*. Předložkou *mit* se zpravidla připojuje nástroj, ne živý činitel (srov. Berglová, 2002, s. 124). Předložky označují vztah agentu k dění. Předložka *von* označuje původce děje:

(11) *Der Hund wird von Peter gestreichelt.*

Předložka *durch* se užívá, je-li agens příčinou dění:

(12) *Die Küste wird durch einen Taifun verwüstet.*

3) Změna perspektivy. Pasivum umožňuje komunikačně zdůraznit roli agentu (srov. Helbig/Buscha, 2001, s. 144).

Existuje celá škála forem, jež pasivu konkurují. Z této řady vyčnívá tzv. *bleiben*-Passiv, který nese sémantický příznak kontinuity:

(13) *Das Fenster wird/ist/bleibt geöffnet.*

Helbig a Buscha (2011, s. 163) považují tuto formu za přechod mezi pasivem a jeho parafrázemi a uvádějí ji zvlášť. Blízkost *sein-*, *werden-* a *bleiben-*Passivu vysvětlují tím, že vztah mezi objektem a subjektem je u všech tří druhů pasiva stejný. Následuje skupina pasivních parafrází bez modálního faktoru, výčet je převzat od Helbiga a Buschi (2011, s. 163 nn.):

- *Bekommen*-Passiv, tzv. nepřímé pasivum:

(14) *Er bekommt/erhält/kriegt das Buch geschenkt.*

- Konstrukce s *bekommen*, *erfahren*, *finden* a mnoha dalšími slovesy, které utvářejí ve spojení s podstatným jménem tzv. Funktionsverbgefüge, verbonominální vazby:

(15) *Das Buch findet Anerkennung.*

- Reflexivní formy. Zvratné zájmeno *sich* se vztahuje na syntaktický subjekt věty, který není agentem, nýbrž patientem:

(16) *Der Schlüssel wird sich finden.*

- Aktivní formy s omezenou valencí:

(17) *Das Geschäft schließt um 18 Uhr.*

- Pasivu konkurují i tzv. *man*-Sätze, (*man* + sloveso ve 3. osobě singuláru), užívají se ve funkci všeobecného podmětu:

(18) *Man trinkt hier viel Bier.*

Helbig a Buscha konstrukce s *man* ve svém přehledu neuvádějí, jiné gramatiky či korpusové studie (Lenzová, 2006, Kusová, 2017) s nimi však pracují. Engel (1996, s. 233) tyto konstrukce zahrnuje mezi důležité pasivní parafráze a uvádí, že jsou významné především pro slovesa, která nemohou tvořit pasivum (srov. Povejšil, 1994, s. 99).

(19) *Solche Hemden hat man doch heute nicht mehr.*

Existuje velká skupina pasivních parafrází s modálním faktorem vyjadřujících možnost, nutnost, povinnost či další modalitu. Patří k nim na příklad:

- Konstrukce se *sein* + *zu* + infinitiv:

(20) *Das Geschäft ist abzuschließen*

- Konstrukce *sein* + adjektivum s příponou *-bar*, *-lich*, *-fähig*:

(21) *Der Wunsch ist erfüllbar*

- Konstrukce *es gibt* + *zu* + infinitiv:

(22) *Es gibt hier viel zu lesen*

- *Bleiben + zu + infinitiv:*

(23) *Das Ergebnis bleibt abzuwarten*

- *Gehen + zu + infinitiv:*

(24) *Das Auto geht zu reparieren*

- Reflexivní formy *lassen + sich + infinitiv:*

(25) *Das Buch lässt sich gut verkaufen*

(tamtéž, s. 163 nn.)

Údaje o frekvenci pasiva ve vztahu k aktivu, o výskytu pasiva v různých druzích textů a v různých situacích (mluvená vs. psaná komunikace) nejsou v kodifikačních příručkách standardně uváděny nebo jsou často uváděny bez přesnější informace o zdroji a druhu textu. Podle Štíchy (2015, s. 532) tvoří pasivní dějové přísudky 10 % všech slovesných přísudků. O poměru frekvence aktivních a pasivních přísudků *werden*-Passivu a *sein*-Passivu informuje Duden Grammatik (1995, s. 170): aktivum se vyskytuje v 93 % případů, *werden*-Passiv pak tvoří 5 % a *sein*-Passiv 2 % finitních forem. Sabine Kösters-Gensiniová ve své rozsáhlé korpusové studii zaměřené na mluvenou substandardní němčinu uvádí frekvenci pasivní díateze přibližně 1 % (Kösters-Gensini, 2002, s. 198). Z korpusové studie Lenzové (2017) se lze dozvědět o zastoupení aktiva, pasiva a jeho konkurenčních forem v psaných textech z oblasti práva. Autorka pracovala s korpusem obsahujícím přes 2 miliony slov. V korpusu rozlišila tři podskupiny – odborné texty, texty určené odborníkům a širší veřejnosti (rozhodnutí, směrnice, zákony) a tiskové zprávy. Nejvyšší podíl *werden*-Passivu vykazují odborné texty. Podíl aktiva v tiskových zprávách je o více než jednu desetinu vyšší než v prvních dvou skupinách, zároveň tiskové zprávy obsahují nejméně pasivních parafrází.

Následující tabulka uvádí podíl aktiva, *werden*-Passivu a konkurenčních forem u jednotlivých podskupin:

Číselné údaje v %	1. odborné texty	2. texty určené odborníkům a širší veřejnosti	3. tiskové zprávy
aktivum	53,59	53,42	64,43
<i>werden</i> -Passiv	29,07	25,9	25,98
konkurenční formy	17,33	20,68	9,57

celkem	100	100	100
---------------	------------	------------	------------

Tabulka 1. Podíl aktiva, werden-Passivu a konkurenčních forem na celkovém počtu přísudků. Převzato od Lenzové (2006, s. 222).

1.3 Pasivum z kontrastivního hlediska

V následující podkapitole představuji možnosti převodu německých pasivních forem do češtiny. Následně představím studii Kusové (2017), která na základě kontrastivní analýzy porovnávala výskyt pasivních konstrukcí ve výchozím německém psaném textu s českým překladem.

Podle Karlíka (2017) se jazykovědci v mezinárodním měřítku obecně shodují na dvou základních funkcích pasiva. První z nich je suspendování akčnosti verbální situace, druhá pak změna větné perspektivizace. Obě tyto funkce splňuje pasivum v češtině i v němčině. Pasivní formy jsou však obecně považovány za častější v němčině. Podle Štíchy lze německé pasivní formy do češtiny převést aktivem či zvrtným pasivem. V některých případech je překlad pasiva pasivem stylově nepřiměřený, ačkoli není negramatický (Štícha, 2013, s. 533):

(26) *Kann ich um fünf Uhr geweckt werden?*

(27) *Mohl bych být vzbuzen v pět hodin?*

Konstrukcím s *man*, které se užívají ve funkci všeobecného podmětu, odpovídá v češtině nejčastěji zvrtné pasivum (Berglová, 2002, s. 124). Jak podotýká Kusová (2017, s. 8), zvrtné pasivum a *man*-Sätze zároveň představují kategorie, jež nemají ve druhém jazyce obdobu. Podle Povejšila (1994, s. 99) jsou konstrukce s *man* významově blízké pasivu, liší se však stylově, *man*-Sätze patří spíše do hovorového jazyka. Agentem v těchto konstrukcích však na rozdíl od pasiva musí být živá bytost.

Povejšil (1994, s. 95 n.) uvádí možné německé ekvivalenty českého zvrtného pasiva a upozorňuje na význačnost českého zvrtného pasiva, často lze význam věty postihnout jen díky kontextu. Ačkoli reflexivní forma existuje i v němčině, nelze ji při převodu z češtiny vždy použít:

(28) *Lidé se nutí k činnosti, která je nebaví.*

Příklad (22) může být vnímán a přeložen několika způsoby:

(29) *Die Leute zwingen sich zu einer Tätigkeit, die...*

(30) *Die Leute zwingen einander zu einer Tätigkeit, die...*

(31) *Die Leute werden zu einer Tätigkeit gezwungen, die...*

Reflexivní vazba v němčině nese příznak samovolnosti děje; *werden*-Passiv, ačkoli je možné zamlčet agens, takový příznak nemá:

(32) *Die Tür öffnet sich.*

(33) *Die Tür wird (von ihm) geöffnet.*

(34) *Dveře se otevírají.*

V češtině i v němčině lze použít tzv. recipientní pasivum, jehož podmětem je příjemce, recipient. V češtině jsou to konstrukce typu *dostal jsem přidáno*, v němčině *bekommen*-Passiv. V němčině je skupina sloves, jež tuto konstrukci mohou tvořit, podstatně širší než v češtině:

(35) *Er bekommt den Garten gezeigt.*

(36) *Er bekommt die hübsche Frau vorgestellt.*

Taková spojení lze do češtiny nejvhodněji převést 3. osobou plurálu (tamtéž, s. 97).

Konkurenční formu pasiva představují v obou jazycích též verbonominální vazby (tamtéž, s. 98.):

(37) *Die Produktion erfuhr eine Erhöhung.*

(38) *Výroba zaznamenala růst.*

Kvantitativní údaje o převodu německých pasivních forem do češtiny přináší korpusová kontrastivní analýza Kusové (2017). Korpus byl sestaven z dokumentů, které vydaly instituce poskytující tzv. evropské dotace (např. Europaregion Donau–Moldau a další). Texty informují o dotacích širší veřejnost, podle autorky však naplňují charakteristiky odborného textu (tendence k odosobněné výpovědi, deagentivizace, odborné termíny, pasivní a nominální konstrukce a další).

Z celkem 400 přísudků tvořilo v němčině 22,25 % *werden*-Passiv a 4,25 % *sein*-Passiv. Údaje jsou srovnatelné s poznatky Lenzové, jež pracuje s psanými texty z oblasti práva a zastoupení *werden*-pasiva se pohybuje mezi 26 až 29 % (Lenz, 2006, s. 222). V porovnání s 10 %, jež uvádí Štícha (2015, s. 532), se však údaje Kusové výrazně odlišují. Vyšší zastoupení lze zdůvodnit charakterem textů, Štícha též neuvádí přesnější informaci o zdroji. V aktivu bylo celkem 50,25 % přísudků, zbylých 23,25 % tvoří pasivní parafráze. Překvapením byl nulový výskyt konstrukcí s *man*, autorka se tak přiklonila k Povejšilově údaji o jejich stylovém zařazení (Kusová, 2017, s. 47 nn.). Naproti tomu v mnohem širším výzkumu Lenzové tvořily konstrukce s *man* celkově 1,32 % všech přísudků (srov. 2006, s. 221 n.).

České překladové texty byly podle studie Kusové méně formálně variabilní. Z celkem 400 přísudků tvořil podíl přísudků v aktivu 55 %. Opisné pasivum bylo zastoupeno 18,5 %, zvrtné pasivum 1,25 %. Zbylou čtvrtinu tvořily pasivní parafráze.

Následuje souhrnná tabulka vytvořená podle údajů Kusové (2017, s. 48, 55)

německé texty	v %	české texty	v %
aktivum	50,25	aktivum	55
<i>werden</i> -Passiv	22,25	opisné pasivum	18,5
sponová slovesa	12,25	sponová slovesa	17
infinitiv + <i>zu</i>	6,25	modální predikativ (např. <i>lze, možno, třeba</i>)	5
<i>sein</i> -Passiv	4	adjektivum/nomen (např. <i>-telný</i>)	3,25
ostatní formy (<i>Zustandsreflexiv</i> , participia I. a II., <i>reflexivní formy</i>)	5	zvrtné pasivum	1
		frazeologismy	0,25
celkem	100	celkem	100

Tabulka 2. Podíl aktiva, pasiva a konkurenčních forem na celkovém počtu přísudků.

Danuta Rytel-Schwarzová ve své kontrastivní studii pasivní diateze v němčině, polštině a češtině konstatuje, že v němčině je pasivní diateze častější. 2917 pasivních vět a konstrukcí s *man* bylo do polštiny přeloženo pasivem či jeho parafrází v 75 % případů, do češtiny v 80 % případů (Kusová, 2017, s. 47). To odpovídá výsledkům studie Kusové, převezmu-li autorčiny údaje o podílu pasivní diateze na celkovém počtu pasivních forem. V německém korpusu bylo 44,25 % forem s pasivní diatezí, v českém korpusu 36,75 %. V češtině tedy bylo zachováno 83 % pasivních diatezí.

Jak vyplývá z výše uvedeného přehledu, existuje celá škála možností, jak v češtině a v němčině vyjádřit pasivní diatezi a jak ji vhodně převést. V obou jazycích se najdou strukturální podobnosti, což umožňuje lepší porozumění a usnadňuje převod. Zároveň však platí, že pasivum je v němčině běžnější a ne vždy je stylově adekvátní ho převádět do češtiny.

2 Simultánní tlumočení

Empirická část práce se zabývá převodem pasiva při simultánním tlumočení, je tedy třeba představit specifika simultánního tlumočení a faktory ovlivňující jeho průběh. V prvním oddílu této kapitoly představím proces tlumočení, blíže pak model úsilí při simultánním tlumočení a tlumočnické strategie. Analýza pracuje s autentickým materiálem, který vznikl na plenárních zasedáních Evropského parlamentu (EP). Ve druhém oddílu kapitoly představuji tuto tlumočnickou situaci, tedy okolnosti, za kterých řečníci přednášejí projevy, a jak vzniká převod projevů. Informace z obou oddílů pomohou zasadit do kontextu situaci, již se věnuje empirická část práce. Rovněž lze s odkazem na ně spekulovat o okolnostech, které vedly k jednotlivým tlumočnickým řešením konkrétních situací a problémů.

2.1 Proces simultánního tlumočení

Proces tlumočení je analogický s komunikačním procesem. Stejně jako jiné druhy jazykového převodu probíhá simultánní tlumočení ve třech fázích. Tyto fáze se však na rozdíl od jiných druhů překrývají, jsou souběžné. Jedním z prvních badatelů, který vytvořil model simultánního tlumočení na základě těchto tří fází, byl v roce 1979 sovětský pedagog a tlumočník A. F. Širjajev (srov. Koválik, 2019, s. 34 nn.). Ačkoli se pojmenování fází liší, odborná literatura se na tomto rámcovém vymezení tradičně shoduje. Tyto tři fáze jsou: aktivní poslech originálu v jazyce výchozím a jeho analýza, dále zpracování vyslechnuté informace a uložení do operativní paměti, třetí fází je produkce v cílovém jazyce. Úkolem tlumočnicka je zajistit funkční souběžnost těchto fází. Zatímco tlumočník slyší novou informaci, stále ještě formuluje myšlenku předchozí. Řečníka poslouchá nevědomě, soustřeďuje se na formulaci myšlenky, kterou převádí. Novou právě přijímanou informaci uchovává v krátkodobé paměti, jakmile přijde tato informace na řadu, bezprostředně ji převede do cílového jazyka (Čeňková, 2009, s. 29).

Aby bylo simultánní tlumočení úspěšné, musí probíhat za součinnosti řečníka, tlumočnicka a posluchače. Tlumočení se řídí tempem řečníka. Tlumočník vnímá zejména jádro sdělení (tzv. *opěrné body*). Pomocí mechanismu pravděpodobnostního prognózování, jež může být sémantické, pragmatické i strukturně gramatické, díky znalosti tématu a kontextu a pomocí okamžité analýzy převádí informaci do cílového jazyka. V závislosti na náročnosti a externích podmínkách

celé tlumočnické, resp. komunikační situace tlumočnický zaměřuje více pozornosti buď na poslech, či mluvení (tamtéž, s. 30).

Jedním z nejdůležitějších modelů simultánního tlumočení, který zohledňuje výše popsaný mechanismus, tj. střídavé zaměřování pozornosti na jednotlivé oblasti či operace, je model úsilí (*the efforts model*) Daniela Gila. Gile intuitivně, na základě vlastní praxe, formuloval dva poznatky, na jejichž základě vytvořil model úsilí. Zaprvé: Tlumočení vyžaduje duševní energii (operační kapacitu), kterou má tlumočnický k dispozici v omezené míře. Zadruhé: Tlumočení vyžaduje téměř veškerou operační kapacitu – ve chvíli, kdy je jí třeba více, než má tlumočnický k dispozici, tlumočnický výkon se zhorší či selže. (Gile, 2009, s. 160) S tím úzce souvisí hypotéza provazochodce (*the tightrope hypothesis*), jež předpokládá, že tlumočnický pracuje většinu času na samé hranici vyčerpání duševní energie (tamtéž, s. 182).

S oblastmi, které jsme popsali výše, pracuje i Gile v modelu úsilí⁴. Ten sestává z *úsilí poslechu a analýzy*, *úsilí produkce* a z *úsilí paměti*. Každá z těchto oblastí v závislosti na konkrétní situaci vyžaduje určitou část operační kapacity. Jakmile však tlumočnický některé z oblastí nevěnuje dostatečné množství kapacity, např. proto, že veškerou svou kapacitu potřebuje v jiné oblasti, zhorší se kvalita tlumočení. Určité faktory (*problem triggers*) vytvářejí zvýšené požadavky na pracovní kapacitu tlumočnický. Nejčastějšími faktory zatěžujícími pracovní kapacitu jsou rychlé tempo projevu (to ovlivňuje zároveň *úsilí poslechu a analýzy* i *úsilí produkce*), vysoká informační hustota projevu (příliš malá míra redundance – to platí zejména pro čtený projev či projev, který není produktivní, tj. není spontánní, nýbrž je přesně připravený). Dále jsou to neobvyklá slovní zásoba či neznámé odborné termíny, chybné gramatické struktury a neobvyklá, nelogická výstavba textu (Gile, 2009, s. 192). Tyto faktory zapříčiňují nejrůznější chyby a přirozeně se podílejí i na vzniku interference. O těchto souvislostech blíže pojednávám v následující kapitole.

Se jmenovanými rizikovými faktory a jejich předcházením či řešením přirozeně souvisejí tlumočnické strategie.⁵ Gile dělí strategie do tří základních skupin – strategie ve fázi přípravy (tedy před vlastním procesem tlumočení), strategie ve fázi porozumění a strategie ve fázi reformulace. Strategie ve všech fázích lze také obecně rozdělit na lingvistické a extralingvistické.

⁴ Tyto činnosti nejsou automatické, proto Gile zvolil pojem úsilí – jedná se o vědomé úsilí. (Gile, 2009, s. 160)

⁵ Strategiím se věnuje celá řada významných teoretiků (Gile, Jones, Nováková, Pöschhacker a jiní), což s sebou zároveň přináší i určitou roztržitost terminologie. Převezmeme přístup a dělení Malkovské (2013, s. 64 nn.), jež ve své rigorózní práci přijímá zastřešující termín strategie a dělí je stejně jako Gile (2009, s. 200 nn.)

Nejzákladnější strategií ve fázi porozumění je správné rozložení jednotlivých úsilí, tedy vhodné rozložení sil a koncentrace na v danou chvíli nejnáročnější oblast. K lingvistickým strategiím zasahujícím do fáze porozumění i do fáze reformulace patří práce s *časovým posuvem*, tedy udržování adekvátního časového odstupu od řečníka. Posuv se může prodlužovat s ohledem na složitější souvětí. Posuv se naopak zkracuje při informačně hustých sděleních s dlouhými výčty či čísly. *Segmentace*, tedy rozložení sdělení na více kratších úseků, patří rovněž do fáze porozumění i reformulace. Lze ji využít, hrozí-li zahlcení krátkodobé paměti či v případě, kdy tlumočnick pracuje s jazyky, jež se zásadně syntakticky liší (Gile, 2009, s. 205).

K nejvýznamnější strategiím ovlivňujícím fázi reformulace patří *pravděpodobnostní prognózování* a *princip ekonomie*. Princip pravděpodobnostního prognózování spočívá v tom, že již po vyslechnutí prvního slova věty si můžeme vytvořit celou řadu správných pokračování. Tento mechanismus se uplatňuje i všeobecně při poslechu, při komunikaci si utváříme různé scénáře toho, jakým směrem se bude věta ubírat. Jakým způsobem lze princip ekonomie uplatnit, se odvíjí od stupně redundance a struktury výchozího sdělení, na tempu a stylu řečníka. Princip ekonomie je základním procesem zaručujícím úspěšnost tlumočení, podle Čenkové by měla tendence k určité sevřenosti projevu být u zkušeného tlumočnicka téměř automatická (2008, s. 36). Princip ekonomie zahrnuje řadu jednotlivých strategií, jako např. *simplifikace*, *generalizace*, *sumarizace*, *komprese* či *strategie KISS* (*keep it short and simple*) (Malkovská, 2012, s. 72 nn.).

2.2 Tlumočení v Evropském parlamentu

Jako zdroj materiálu pro analýzu v empirické části využívám přepisy a nahrávky projevů z plenárních zasedáních EP a jejich simultánního tlumočení. Okolnosti, za nichž jsou projevy předneseny a za nichž vzniká převod, je proto potřeba blíže popsat a přiblížit.

EP je zákonodárným orgánem EU. Poslanci EP jsou voleni přímo občany EU každých 5 let, počet poslanců za každou zemi je úměrný počtu obyvatel. Parlament vykonává tři hlavní funkce: legislativní, dozorčí a rozpočtovou. Předseda zastupuje Parlament při jednání s orgány EU a ostatními subjekty. EP sídlí ve Štrasburku, Bruselu a v Lucemburku. Plenární zasedání EP završuje legislativní práci parlamentních výborů a politických skupin. Plenárnímu zasedání předchází projednávání návrhů právních předpisů v politických skupinách a výborech a podvýborech parlamentu. Politické skupiny a poslanci mohou k projednávaným předpisům předkládat pozměňovací návrhy či návrhy na zamítnutí, o těchto návrzích se poté na plenárních zasedáních hlasuje (Evropský parlament, 2016).

Zasedání probíhá každý měsíc mimo srpen ve Štrasburku a trvá čtyři dny, kromě toho se šestkrát ročně koná dvoudenní plenární zasedání v Bruselu. Účastní se ho všichni europoslanci ze všech členských států, zástupci Rady a Evropské komise. Poslanci, kromě nezařazených poslanců, jsou rozděleni do skupin na základě politické příslušnosti. Na plenárním zasedání probíhají rozpravy a hlasování o návrzích (Plenární zasedání: uživatelský průvodce, 2019). Zpravodaj na počátku rozpravy nejprve obvykle představí zprávu výboru. Dále se mohou vyjádřit zástupci Rady a Komise, navrhovatelé stanovisek a další řečníci ze seznamu (poslancům, kteří chtějí vystoupit, přiděluje řečnický čas jejich politická skupina). Následuje „catch-the-eye“ – postup, kdy se mohou hlásit řečníci i mimo seznam. Řečníci mají právo pronést projevy o délce maximálně jedné minuty. Dále se vyjádří Rada a Komise, na závěr znovu zpravodaj. Výsledkem rozprav může být usnesení. Kromě „catch-the-eye“ mohou poslanci využít ještě jiný postup, jak se do rozpravy zapojit spontánně – modrou kartu. Modrá karta umožňuje poslanci položit dotaz tomu, kdo má právě slovo, během jeho projevu. O slovo se hlásí zvednutím modré karty, dotaz může trvat maximálně půl minuty. Podmínkou je rovněž, aby souhlasil řečník, o udělení slova rozhoduje předseda. (Chvojková, 2016, s. 40)

Dále mají poslanci možnost tzv. jednominutového projevu – celkově je na tyto projevy vyhrazeno třicet minut při prvním denním zasedání, účelem těchto projevů je upozornit na významnou otázku politické povahy. Dále je možné předložit procesní návrhy. Ve srovnání s hlasováním, jež je často krátké, mohou rozpravy trvat i několik hodin, a to podle počtu poslanců, kteří si přejí vystoupit. (Plenární zasedání: uživatelský průvodce, 2019, 12 nn.). Hlasování probíhá obvykle v poledne po rozpravách. Komise může na výsledek hlasování reagovat a informovat o svých závěrech. Na konci doby vyhrazené pro hlasování mohou poslanci, kteří si to přejí, znovu vystoupit a podat vysvětlení hlasování či zdůvodnit svůj postoj nebo postoj své skupiny. Během hlasování o parlamentní zprávě nebo o usnesení mohou poslanci znění příslušného dokumentu měnit prostřednictvím pozměňovacích návrhů. Poslanci nejprve hlasují o každém pozměňovacím návrhu zvlášť a teprve poté o celkovém dokumentu v takto pozměněném znění. (Jak probíhá plenární zasedání, 2016).

V EP je uplatňována zásada mnohojazyčnosti, všechny úřední jazyky EU mají tedy stejnou váhu. Projevy přednesené poslanci musí být převedeny do všech úředních jazyků v reálném čase. Tlumočení je zajišťováno pro všechny mnohojazyčné schůze pořádané oficiálními orgány Parlamentu. EP se od ostatních orgánů EU odlišuje tím, že má povinnost zajistit co největší míru

mnohojazyčnosti, ve svém jednacím řádu má zakotveno, že každý poslanec má právo ve svém vlastním jazyce číst a sepisovat parlamentní dokumenty, sledovat rozpravy a vyjadřovat se v něm. Proto je na plenárních zasedáních mezi všemi těmito jazyky zajišťováno simultánní tlumočení (tzv. plný jazykový režim). Všechny parlamentní dokumenty jsou vydávány v každém z nich a poslanci mají právo kterýmkoli z těchto jazyků hovořit. Rovněž mají všichni občané EU právo číst veškeré právní předpisy, které se jich týkají, v úředním jazyce své země, sledovat ve svém jazyce činnost Parlamentu a klást dotazy. (Mnohojazyčnost v Evropském parlamentu)

Generální ředitelství pro logistiku a tlumočení konferencí EP (DG LINC) zaměstnává přibližně 270 tlumočnicků v pozicích úředníků, dále využívá přibližně 1500 externích tlumočnicků. Externí tlumočnick musí složit akreditační zkoušku. Dalšími předpoklady jsou absolvování bakalářského programu konferenčního tlumočení, magisterského programu konferenčního tlumočení či jakéhokoliv bakalářského programu s následnou min. roční praxí, popř. alespoň ročního kurzu konferenčního tlumočení. Interní tlumočnick musí kromě toho absolvovat výběrové řízení Evropského úřadu pro výběr personálu (EPSO) (srov. *Becoming a Freelance Interpreter with the European Institutions*).

Obvykle se po tlumočnickovi požaduje mít jeden mateřský jazyk A podle klasifikace Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků AIIC a kromě toho jeden aktivní jazyk B a jeden či více pasivních jazyků C, případně dva jazyky A či několik jazyků C. Jedním z jazyků B a C často musí být angličtina. Preferovanou kombinací pro tlumočnický do českého jazyka je aktuálně francouzština jako jazyk B a angličtina minimálně jako jazyk C. Další možné kombinace jsou angličtina (jako C) spolu s němčinou, francouzštinou, italštinou či španělštinou (opět jako C), případně angličtina jako jazyk B. (*Language profiles in demand with the EU interpreting services, 2020*). Při zkoušce se tlumočí simultánně a konsekutivně projevy z pasivních jazyků do aktivního jazyka či mateřského jazyka. Tlumočení hodnotí výběrová komise. Úspěšný kandidát je zařazen do databáze akreditovaných tlumočnicků (*Becoming a Freelance Interpreter with the European Institutions, 2018*).

Tlumočnické týmy jsou sestavovány podle jazyků užívaných na schůzi. Sestava dvou tlumočnicků v kabině se používá při zasedání s nejvýše šesti aktivními a/nebo pasivními jazyky. Tři tlumočnicki v kabině pak pracují při zasedání s nejméně sedmi aktivními a/nebo pasivními jazyky. Na schůzi s 24 aktivními a pasivními jazyky tvoří úplný tlumočnický tým 72 tlumočnicků. Všechny sály jsou

vybaveny tlumočnickými kabinami odpovídajícími mezinárodním standardům ISO normám. (Tlumočení v Evropském Parlamentu, 2018).

Zpravidla jsou projevy řečníků čtené (tj. kromě procedurálních připomínek či otázek a odpovědí na základě modré karty), mají tedy strukturu psaného projevu a tlumočníci je obvykle nemají předem k dispozici v psané formě. Eventuálně mají tlumočníci předem k dispozici např. zprávy zpravodajů, ne však jejich projevy (Chvojková, 2016, s. 40).

Plenární zasedání je náročnou tlumočnickou situací – faktory jako rychlé tempo projevu, psaná struktura textu a informační hustota textu obsahujícího jména, čísla či výčty ovlivňují tlumočnickou operační kapacitu a lze předpokládat zvýšené nároky na jeho výkon.

3 Translatologická východiska

V této kapitole představím studie, experimenty a výzkumy relevantní pro náš výzkum. Nejprve shrnu dosavadní translatologické bádání v oblasti interference. V druhém oddíle kapitoly představím výsledky výzkumů tlumočení v oblasti interference, zejména výzkumů simultánního tlumočení se zaměřením na gramatickou interferenci. Takto zaměřených výzkumů není mnoho, většina výzkumů v oblasti simultánního tlumočení pojímá interferenci v širším měřítku či si vybírá lexikální aspekty interference. V několika případech však aspekt gramatické interference spadal mezi vedlejší výzkumné otázky studií. V závěrečné části kapitoly představím oblast translatologie, jež se v posledních několika letech dynamicky rozvíjí – corpus-based interpreting studies. Jak sám název oboru napovídá, tato oblast výzkumu si zaslouží naši pozornost zejména pro své metody zakládající se na korpusové analýze a rovněž materiál – některé z nejbohatších korpusů vycházejí z archivů Evropského parlamentu a dalších orgánů.

3.1 Interference

S pojmem interference se lze setkat ve všech oblastech, jež se zabývají kontaktem dvou a více kultur či jazyků. Interference je předmětem zkoumání lingvistiky, didaktiky cizích jazyků a samozřejmě též translatologie. Šíře pojmu je obrovská – sahá od pouhé nedokonalosti v jazykovém převodu, jíž je třeba se vyhnout, až po přirozený princip ovlivňující jazyk a kulturu. V přehledu se zaměřím především na pojetí interference v teorii překladau a v teorii tlumočení. V následujícím oddílu vycházím z již existujících přehledů Jereščenkové (2014) a Schneiderové (2007).

Pojem interference pochází z fyziky, poprvé jej ve vztahu k jazyku použil v roce 1953 lingvista Uriel Weinreich. Pojmem označuje odchylky od normy, které vznikají u jedinců, kteří aktivně používají více než jeden jazyk (Weinreich, 1979, s. 1). Dělí interference na fónickou, gramatickou a lexikální. Fenomén interference není vnímám negativně, je na něj pohlíženo i z širšího sociokulturního pohledu, Weinreicha zajímá např. otázka direkcionality interference – který ze dvou jazyků bude při kontaktu ovlivňován? (tamtéž, s. 111)

V lingvistice má pojem interference spíše negativní konotaci, často je redukována pouze na negativní, tj. chybný, transfer, ačkoli existuje i druhý typ interference – pozitivní transfer. (Interference, 2009)

Tato tendence se promítá i v didaktice překladu a tlumočení. Didaktika překladu přistupuje k interferenci jako k součásti celého souboru chyb, jimž je třeba se vyvarovat. K interferenci se řadí i doslovný překlad, jehož častým důsledkem je „překladařština“, *translationese*, kdy je ihned patrné, že text je překladem. Kußmaul (1995, s. 21 n.) sice přesně interferenci nedefinuje, zařazuje ji však do své typologie vztahů mezi výchozím a cílovým textem – na rozdíl od jiných chyb splňuje interference kritérium formální korespondence mezi texty. Interference je důsledkem spoléhání se na *falešné přátele*. Vedle *false friends* existují ovšem i *good friends*, Kußmaul proto varuje před přehnanou snahou se interferencím za každou cenu vyhnout – ta produkuje také příznakově překladařské texty. Zkušení překladaři i studenti mají tendenci volit takové řešení, jež nebude vykazovat žádné znaky interference:

„Didaktika cizích jazyků i didaktika překladu tradičně varují studenty před falešnými přáteli a před interferencí. Ačkoli nám zkušenosti ukazují, že interference jsou častou příčinou chybného překladu, mohou varování před interferencemi vést k obecné nejistotě. V důsledku této nejistoty se studenti neodvážejí povznést nad úroveň slov.“⁶
(tamtéž, s. 19)

Wolfram Wilss (1992, s. 81) považuje za příčinu interferencí převahu překladařského přístupu bottom-up (tedy od jednotlivostí k celku) nad přístupem top-down (od celku k jednotlivostem). Na interferenci se podílejí faktory jako nedostatečná reflexe, motivace a flexibilita. Zásadní je nepodlehout „hypnotizujícímu vlivu“ výchozího textu.

Významným příkladem pojetí interference v širším kulturním kontextu je dílo izraelského translatologa Gideona Touryho, představitele deskriptivního proudu translatologie. Interference je pro něj překladařskou univerzálií ovlivňující nejen jazyk, ale i kulturu. V Touryho pojetí (2012, s. 310) je translatologie spleťtým systémem vzájemně propojených zákonů. V tomto systému existuje více tendencí, jež si vzájemně konkurují. Příkladem toho je i dualismus zákona rostoucí standardizace a zákona rostoucí interference. Podle zákona rostoucí standardizace má překladař tendenci užívat obvyklejší a stereotypnější prostředky než jsou v originálu. Rysy výchozího textu

⁶ „There is a long tradition in foreign language and also in translation teaching to warn students of false friends and ensuing interferences. Although teaching experience shows that interferences are typical causes for mistranslations warnings of them may lead to a general insecurity with the effect that students do not dare to look beyond the word-border.“

Pokud není uvedeno jinak, je autorkou překladů autorka této práce.

a jeho textové vztahy jsou v překladu často modifikovány ve prospěch cílové kultury a jazyka. Zákon rostoucí interference označuje zcela opačnou tendenci; přijímání norem a prostředků výchozího textu. Může se jednat o negativní transfer (odchylky od normy a kodifikace cílového jazyka), nebo o transfer pozitivní (zvýšení četnosti rysů, jež v cílovém jazyce již existovaly). Pro Touryho (2012, s. 310) je tedy interference zcela přirozeným jevem, jemuž lze jen těžko předejít:

„(...) Interference je svým způsobem základní jev. K tomu, aby překladatel dosáhl cílového textu bez interferencí (nebo alespoň takového textu, který obsahuje interference v oblastech, kde je vnímáme jako méně rušivé), potřebuje zvláštní podmínky a/nebo úsilí.“⁷

Zda se v určité kultuře či jazyku (a u jeho překladatelů) prosadí první či druhý zákon, závisí na sociokulturních podmínkách. Tolerance vůči interferenci je vyšší, pochází-li překlad z „velkého“ či prestižního jazyka či kultury, tím spíše, jsou-li cílový jazyk a kultura „malé“ či v jiném smyslu „oslabené“ (tamtéž, s. 314).

Příkladem didaktického přístupu v oblasti tlumočení je interpretativní teorie tlumočení (teorie smyslu), již poprvé publikovala v roce 1968 Danica Seleskovitchová. Spolu s Marianne Ledererovou jsou považovány za představitelky tzv. pařížské školy (srov. Pöchhacker, 2004, s. 56, Čeňková, 2004, s. 50). Interferenci by se mělo předejít deverbilizací tlumočené informace. Při deverbilizaci zůstává pouze obsah výchozího sdělení, ne jednotlivá slova, jazyková forma je úmyslně vytěsněna a dochází k přirozenému přetlumočení smyslu informace do cílového jazyka. Pokud k deverbilizaci nedojde, tlumočení se zredukuje na pouhé překódování a kromě jiných chyb dochází i k interferenci. Přes nesporné zásluhy v didaktice tlumočení jsou některé aspekty interpretativní teorie tlumočení již překonány, preskriptivní přístup nahradil přístup empirický (Lamberger-Felberová/Schneiderová, 2008, s. 217).

Podle východoněmecké translatožky Salevské souvisí interference s tzv. sémantickými sítěmi. Každé slovo má určitá spojení s dalšími slovy, více spojení tvoří síť. Některá spojení jsou zažitá, idiomatická, jedná se o silná spojení, jiná spojení jsou slabší. V každém jazyce je taková sémantická

⁷ „(...) [I]nterference is a kind of default, so that the establishment of an interference-free output (or even of an output where interference has been relegated to domains which are regarded as less disturbing) necessitates special conditions and/or special efforts on the translator's part.“

sít' jiná, což způsobuje interference jak při osvojování cizího jazyka, tak při samotném simultánním tlumočení. (1986, s. 45)

Justa Holz-Mänttäriová pojímá interference z hlediska teorie translačního jednání, již zformulovala v roce 1984. Translaci nepovažuje za výlučně jazykovou operaci, nýbrž za jednání, které je způsobem mezikulturní komunikace. Jazyk je v této komunikaci pouze prostředkem. Interference odůvodňuje rozdílným vnímáním komunikačních situací. Nežádoucím interferencím lze předejít tím, že se mluvčí budou držet komunikačních konvencí, nebo, v případě, že komunikace kvůli interferencím selže, upřesněním. (Schneiderová, 2007, s. 14)

V širším měřítku pojímá interference i rakouský translatolog a tlumočnický Franz Pöchhacker, na jehož vnímání tlumočení v širším kontextu měly teorie Justy Holz-Mänttäriové zásadní vliv (srov. Kousalová, 2013, s. 17). Simultánní tlumočení pojímá jako kulturní transfer a interference na fonologické, lexikální a syntaktické úrovni jsou pro něj „dobře známou formou kontaminace cílového textu zdrojovou kulturou“⁸ (Pöchhacker, 1994, s. 176).

Daniel Gile pojímá interference jako komplexní fenomén, zároveň se zabývá interferencemi konkrétně v tlumočnické praxi. Konstatuje, že studenti cizích jazyků i studenti překladatelství a tlumočnictví jsou před interferencemi neustále varováni. Důsledkem je vědomá snaha se interferencím vyhnout, překladatelé a tlumočníci se vyhýbají užití slov a gramatických struktur analogických s výchozím jazykem (Gile, 2009, s. 169). Při tlumočení takové úsilí ovšem také zatěžuje operační kapacitu a dochází k tzv. *tiché interferenci*, jež se ovšem neprojevuje výrazným lexikálním nebo syntaktickým vlivem výchozího jazyka. *Tichá interference* vzniká právě úsilím se interferenci vyhnout, snahou „odfiltrout vetřelce“⁹ z výchozího jazyka – to se projevuje zpomalením tempa či zúžením spektra lexikálních a syntaktických jednotek, jež použil řečník. *Tichá interference* kvůli svým nárokům na operační kapacitu může zpříčiňovat únavu (tamtéž, s. 232).

V případě zvýšených nároků na operační kapacitu může tlumočnick naopak strukturu výchozího jazyka využít jako určitý opěrný bod i za cenu interferencí. Analogická struktura výchozího jazyka s cílovým jazykem umožňuje také přesnější a méně riskantní anticipaci. Obecně však dochází k většímu množství chyb, drží-li se tlumočnick pouze na povrchu výchozího jazyka:

⁸ "Interferences (...) are a well-known form of target-text contamination with source-culture material"

⁹ "Filtering out of possible intruders"

“Zaměřuje-li se tlumočnick na jazyk, vystavuje se vyššímu riziku, že výchozí sdělení zpracuje povrchněji, než kdyby se při produkci zaměřil na smysl. Zaměření na jazyk může způsobit více chyb, protože tlumočnick si v menší míře ověřuje své hypotézy.”¹⁰
(tamtéž, s. 165)

Kromě toho tlumočnick riskuje, že se navzdory podobné struktuře „zasekne“ v místě, které mu už neumožňuje využít strukturu výchozího jazyka, a nabízí se pouze agramatická dokončení věty. Povrchní přístup neumožňuje využít osvědčená a produktivní tlumočnická řešení.

Jako protipól výše popsané situace Gile uvádí případ, kdy jsou si naopak výchozí a cílový jazyk lexikálně a syntakticky zcela nepodobné – v takovém případě tlumočnickovi často chybí adekvátní jazykové prostředky (např. zdvořilostní formy v japonštině).

Interference se však netýká pouze tlumočnicka samého, tlumočnick se může setkat i s interferencí ze strany řečníka, který nehovoří svým mateřským jazykem. Pokud na to není tlumočnick připraven, může dojít k nepochopení, je tedy vhodné se o mateřštině mluvčího informovat. Příkladem je výslovnost „z“ jako „s“ u španělských a latinskoamerických mluvčích nebo „c“ jako „s“ u latinskoamerických mluvčích.

S interferencí úzce souvisí tzv. *escort effect*, tendence mluvčích určitého jazyka přejímat z cizího jazyka slova se stejným kořenem. *Escort effect* se uplatňuje i při osvojování si cizích jazyků; dospělý člověk si zpravidla lépe osvojuje příbuzný jazyk (tamtéž, s. 231-232). Efekt může být pozitivní i negativní. Příkladem negativního transferu (falešného přítele) může být u českého mluvčího, který hovoří německy, užití slova *Propagation* místo adekvátního *Werbung*.

¹⁰ “[B]y focusing on language, the interpreter is in greater danger of processing the incoming speech more superficially than if he or she produced the speech from the meaning. This may generate more errors, because the interpreter will do less hypothesis-testing.”

3.2 Corpus-based interpreting studies – korpusový tlumočnický výzkum

Představitelé korpusového tlumočnického výzkumu považují za průkopnici disciplíny izraelskou translatoložku Miriam Shlesingerovou. Její památce je věnována rovněž publikace *Making way in corpus-based interpreting studies* (2017), jež představuje současné směřování oboru. Jedním z prvních impulsů k vytvoření této translatické disciplíny byl její příspěvek v časopisu *Meta*. Shlesingerová v něm navrhuje existující korpusovou metodologii rozšířit o paralelní korpusy obsahující texty relevantní pro tlumočení. Navrhuje též využití existujících monolingválních korpusů pro ověření hypotéz při tlumočnickém výzkumu, ukázkou tohoto přístupu je její studie *Towards a definition of Interpretese: An intermodal, corpus-based study* (2008). Zatímco korpusová lingvistika je metodou určenou k analýze velkého objemu strojově čitelných textů, simultánní tlumočení je jazykový převod, v němž je výchozí i cílové sdělení ústní, aplikace metod korpusové lingvistiky na simultánní tlumočení tedy znamená řadu komplikací:

„Tlumočení je tak ‚složitě‘, jak si jen můžeme představit. Zpracovává jazyk na všech úrovních – od nízkých až po ty nejvyšší, zpracovává zároveň výchozí a cílové sdělení. A kdyby to snad ještě nebylo dost komplikované, výchozí a cílové procesy zpracovávají různé jazyky. Proto je samozřejmě potřeba, abychom chápali podstatu bilingvismu (nebo multilingvalismu). Skutečně jen málo jiných otázek týkajících se zpracování jazyka je tak spleťtých jako tlumočení.“¹¹ (W. P. Isham, cit. podle Shlesingerové, 2008, s. 243)

I přes svou pracnost a komplikovanost však korpusová metodologie znamená průlom; umožňuje oprostit se od spekulací, intuitivních pozorování a zobecňování individuálních zkušeností z praxe. Bakerová v roce 1993 obhajuje potřebnost deskriptivního přístupu v translatické obecně, Shlesingerová tuto argumentaci vztahuje k výzkumu tlumočení:

„[Translatologie] dosáhla takového vývojového stadia, kdy potřebuje techniku a metodologii korpusové lingvistiky a kdy je na ně též připravena. Může tak uskutečnit velký obrat od preskriptivních poznatků k deskriptivním poznatkům,

¹¹ „Interpretation is about as ‘messy’ as it gets. It involves all stages of language processing from low to high levels, and for processing both input and output. And if this were not complicated enough, the input and output processes involve different languages, which of course requires that one understand the nature of bilingualism (or multilingualism). Indeed, few questions in language processing research can claim to be more convoluted than interpreting”

od metodologizování k opravdovému teoretizování, od individuálního a roztržitého výzkumu k podloženým generalizacím.“¹² (cit. podle Shlesingerové, 1998, s. 6)

Korpusová analýza umožňuje pozorovat a popsat jevy a tendence, jejichž platnost lze právě díky velkému objemu dat zobecnit a získat zajímavé poznatky jak o procesu, tak o produktu tlumočení. Mezi základní přístupy patří srovnávání výchozího a cílového projevu (paralelní analýza), srovnávání projevů ve stejném jazyce, ovšem v jiné modalitě, např. simultánní vs. spontánní projev (srovnávací analýza) či srovnávání specifických jazykových párů v různé direkcionalitě (srov. Bendazzoli, 2017, s. 7).

Publikace *Making way in corpus-based interpreting studies* představuje aktuální dění v oboru: Fenomén tlumočnického jazyka – *interpretese* – je zkoumán korpusovou analýzou např. z hlediska frazeologie, jež může pomoci redukovat úsilí paměti a usnadnit plynulost produkce (Aston 2017, s. 83 n.), z hlediska výskytu hezitací v tlumočených a spontánních projevech (Defrancq a Plevvoets, 2017, s. 43 n.) či srovnáváním projevu tlumočnicků tlumočících do aktivního cizího jazyka, rodilých mluvčích a nerodilých mluvčích (Kajzer-Wietrzny, 2017, s. 97 n.).

Korpusová analýza umožňuje i výzkumy v širším sociokulturním měřítku: Kvantitativní studie zkoumá strukturu projevů v EP v souvislosti s genderem (Russová, 2017, 115 n.), studie Annalisy Sandrelliové se zaměřuje na tlumočení fotbalových tiskových konferencí a na strategie novinářů při kladení otázek (2017, 185 n.), Eugenia Dal Fovo porovnává výkony interních a externích tlumočnicků EU a z hlediska tlumočnických norem a etiky (2017, 157 n.).

¹² „[Translation studies] reached a stage in its development as a discipline when it is ready for and needs the techniques and methodology of corpus linguistics in order to make a major leap from prescriptive to descriptive statements, from methodologizing to proper theorising, and from individual and fragmented pieces of research to powerful generalisations.“

3.3 Současný stav zkoumané problematiky

V této kapitole představím studie, experimenty a bádání relevantní pro náš výzkum. Představím výsledky výzkumů tlumočení v oblasti interference, zejména výzkumů simultánního tlumočení se zaměřením na gramatickou interferenci. Takto zaměřených výzkumů není mnoho, většina výzkumů v oblasti simultánního tlumočení pojímá interferenci v širším měřítku či si vybírá lexikální aspekty interference. V několika případech však aspekt gramatické interference spadl mezi vedlejší výzkumné otázky studií.

Systematický, avšak ne vyčerpávající přehled dosavadních empirických studií zaměřených na interferenci podává Schneiderová ve své pilotní studii (2007) a o rok později s Lamberger-Felberovou ve společné studii (2008). Budu vycházet z tohoto přehledu, z něhož představím nejvýraznější studie, shrnu rovněž výsledky obou výše zmiňovaných prací a představím některé pozdější výzkumy, včetně dvou studií s češtinou jako cílovým jazykem (Jereščenková, 2014, Chvojková, 2016).

Dosud byla interference předmětem empirických tlumočnických studií jen zřídka, do výzkumů interference v translatologii bývaly často zahrnovány analýzy chyb. Výzkumy se v závislosti na typu zkoumaného materiálu dají rozdělit na experimentální výzkumy a na výzkumy využívající již existující korpus. Výhodou experimentálního postupu (např. Russová a Sandrelliová (2003), Ballardiniová (2004), Garwood (2004), Jereščenková (2014)) je kontrola nad proměnnými pokusu a zároveň možnost dotazníkového šetření. Ovšem k tomu, aby výzkum přinesl relevantní výsledky, by se musel odehrávat ve skutečně velkém měřítku, což je prakticky velmi obtížně realizovatelné. Autorky využívající již existující korpusy (Schneiderová, Lamberger-Felberová/Schneiderová, Shlesingerová) vycházející z objemnějších a spolehlivějších dat a z autentických situací. Ať už ručně sestavené (Chvojková, 2016) či automatizované korpusy vycházející z dat jako jsou např. archivy institucí EU, obsahují obrovské množství dat a podmínky tlumočení jsou dobře zjištělné, není tedy třeba o nich jen spekulovat.

Russová a Sandrelliová (2003) se ve výzkumu zabývaly primárně direkcionalitou. Posuzují tlumočení studentů (v kombinaci angličtina – italština a italština – španělština) dle tří hlavních kritérií – strategie, problémy a interference. Z toho vyplývá, že autorky interferenci jako strategii či problém nepojímají. Russová a Sandrelliová počítají zachování syntaxe výchozího projevu ke strategiím.

Gramatické chyby a chybějící gramatická kongruence jsou naproti tomu posuzovány jako problém. Pro četnost interferencí je rozhodující podobnost výchozího jazyka a cílového jazyka, a stupeň znalosti obou jazyků (Schneiderová, 2007, s. 24)

Ballardiniová (2004) se věnuje interferencím při tlumočení z listu z francouzštiny do italštiny. Typy interferencí vyhodnocuje subjektivně podle míry akceptability, interferenci však obecně nedefinuje, označuje je jako jazykové kontaminace. Interference při tlumočení neoznačuje jako nutně negativní jev a zdůrazňuje nutnost zohlednění komunikační situace a typu tlumočení při hodnocení interferencí. (Schneiderová, 2007, s. 26)

Garwood se zabývá interferencí při simultánním tlumočení z angličtiny do italštiny a srovnává výkony studentů a zkušených profesionálů. Dochází k poznatku, že k interferencím dochází častěji u zkušenějších tlumočnicků – ti méně zkušení se jí chtějí za každou cenu vyhnout. V důsledku toho ovšem dochází většímu množství obsahových chyb a vynechání. Obsahová celistvost a přesnost má přednost před stylistickou akceptabilitou cílového sdělení. (Schneiderová, 2007, s. 28)

V pilotní případové studii zaměřené na simultánní tlumočení (2007) využívá Julia Schneiderová již existující korpus vytvořený v roce 1994 F. Pöchhackerem. Výchozí text je autentický projev v angličtině pronesený na odborné konferenci. Text byl tlumočen dvanácti profesionálními tlumočnickými do němčiny. Schneiderová nejprve určila typologii interferencí, aby bylo možné vyčerpávajícím způsobem vyhodnotit korpus vzniklý z VT a CT. Stanovuje dvě hlavní kategorie interferencí (interference specifická pro tlumočnickou situaci a interference nespecifická pro tlumočení), které se dělí na pět typů, na základě nichž korpus vyhodnocuje:

Nespecifická interference	Interference specifická pro ST
Fonologická interference	Simultánní zkrat
Lexikální interference	Gramatická kongruence s výchozím textem
Morfosyntaktická interference	

Tabulka 3. Typologie interferencí. Převzato od Schneiderové (2007, s. 41).

Schneiderová ověřovala následující hypotézy: 1) První hypotéza předpokládala souvislost mezi přípravou a četností interferencí. Tlumočníci s textem měli mít podle této hypotézy větší počet interferencí. Naopak tlumočníci s možností přípravy podkladů měli mít menší počet interferencí. Tato hypotéza se potvrdila jen u interferencí specifických pro ST, tedy simultánního zkrácení

a gramatické kongruence s výchozím textem. Pro druhou kategorii interferencí nebyly tyto podmínky relevantní.

2) Druhá hypotéza se týká souvislosti interferencí a obtížných, resp. problémových míst. Potvrdilo se, že tak vzniklo přibližně 60 % interferencí. Za problémové místo Schneiderová považuje pasáž, kde došlo k vynechávce či obsahové chybě.

3) Třetí hypotéza předpokládala korelaci četnosti interferencí a četnosti dalších chyb. Tato hypotéza se potvrdila jen u 50 % účastníků. U druhé poloviny účastníků byly výsledky při srovnání chyb a interferencí zcela protichůdné. Lze předpokládat, že výsledek může být ovlivněn individuálním zaměřením na obsah či formu, resp. na úplnost či jasnost sdělení. Vedlejší hypotéza pracovala s předpokladem nepřímé úměry mezi počtem vynechávek a počtem interferencí. Tato hypotéza se potvrdila u deseti účastníků z dvanácti. I v tomto případě lze předpokládat roli individuálních faktorů. Ověření hypotéz bylo samozřejmě ovlivněno relativně malým počtem účastníků studie a jejich velmi různorodými výsledky.

Většinu interferencí tvořily lexikální interference, následovaly morfosyntaktické interference, simultánní zkrat, gramatická kongruence s VT a fonologické interference. Schneiderová se dále zajímala i o opravy – přibližně 12 % interferencí bylo opravováno, což svědčí o tom, že si jsou tlumočníci negativního vlivu interferencí vědomi. Nejčastěji byly opravovány lexikální interference (Schneiderová, 2007, s. 93). Kvantitativním hodnocením bylo zjištěno, že projev zkušenějších tlumočnicků obsahoval více interferencí. Průměrně se v jednom projevu objevilo 25,92 interferencí (tamtéž, s. 53). Kvantitativní vyhodnocení též ukázalo, že se množství interferencí u tlumočnicků individuálně výrazně lišilo, to lze přičítat zejména individuálním faktorům jako osobní tolerance k interferencím, schopnost koncentrace či únava, dále pak faktorů tlumočnických strategií. (tamtéž, s. 82)

Na pilotní studii navázal o rok později výzkum společně s Lamberger-Felberovou. Byl využit stejný korpus jako při pilotní studii. Cílem výzkumu bylo porovnat četnost a charakter interferencí ve výkonu 1) tlumočnicků, již měli k dispozici text i možnost si text připravit, 2) tlumočnicků s textem, ovšem bez přípravy textu, 3) tlumočnicků bez textu. Byly stanoveny následující hypotézy: 1) Výkon tlumočnicků s textem bude obsahovat více interferencí než výkon tlumočnicků bez textu. 2) Výkon tlumočnicků, kteří si mohli text připravit, bude obsahovat méně interferencí než výkon tlumočnicků s textem a bez přípravy. První hypotéza se potvrdila u dvou třetin projevů. Druhá hypotéza se nepotvrdila, výkony tlumočnicků s připraveným i nepřipraveným textem obsahovaly téměř stejné

množství interferencí. Typologie interferencí byla rovněž převzata z pilotní studie Schneiderové (2007, s. 41). Velká většina interferencí byla lexikálního a morfosyntaktického charakteru.

Studie Miriam Shlesingerové *Towards a definition of Interpretese: An intermodal, corpus-based study* (2008) navázala na korpusové studie srovnávající překladové texty s paralelními texty nepřekladovými. Zatímco dosavadní studie si kladly za cíl izolovat a popsat znaky typické pro jazyk překladatelů, Shlesingerová se zaměřila na jazyk tlumočnicků – *interpretese* – a srovnává spontánní a simultánně tlumočený projev (do hebrejštiny). Pomocí počítačové analýzy odhalila Shlesingerová rozdíly zejména v oblasti bohatosti lexika (poměr počtu typů a tokenů)¹³ a v oblasti lexika a gramatiky. Shlesingerová rovněž izolovala celou řadu stylistických a pragmatických aspektů, jež odlišují tlumočenou promluvu od promluvy spontánní.

Větší české studie věnované tlumočnickému jazyku zatím neexistují. Fenoménu *překladatelštiny* na česko-anglickém materiálu se ve své disertaci věnovala Lucie Chlumská (2015). Na základě rozsáhlých korpusových dat a s využitím kvantitativních metod se soustředila na překladové univerzálie, koncept, který do translologie uvedla v devadesátých letech 20. století Mona Bakerová. Jedná se o tendence v překladu, jež se objevují napříč jazyky a kulturami. Bakerová tendence zdokumentovala a shrnula na základě již existujících studií (srov. Chlumská, 2015, 33 nn.). Chlumská se ve své studii zaměřila na tři univerzálie – na simplifikaci, konvergenci a na typické slovní kombinace v překladech obecně. Za indikátory simplifikace byla zvolena menší pestrost lexikonu, menší hutnost vyjadřování a větší srozumitelnost textu. Překladová čeština se ukázala jako nepatrně jednodušší než čeština nepřekladová, např. obsahuje kratší věty, častěji užívá frekventovaná slova a používá méně autosémantik než nepřekladová čeština. Překladové beletristické texty vykazovaly větší tendenci ke konvergenci než texty nepřekladové, konvergence u odborných textů se nepotvrdila. Výzkum ukázal, že typické slovní kombinace se v překladových a nepřekladových textech mírně liší. V překladové češtině existuje výraznější tendence užívat idiomatické obraty. Studie potvrdila, že překladová a nepřekladová čeština se od sebe liší. Jak autorka podotýká, liší se však od sebe v mnohem menší míře a rozsahu, než by se dalo předpokládat na základě předchozích výzkumů a formulovaných hypotéz (Chlumská, 2015, s. 149 nn.).

¹³ „TTR (token-type ratio) je poměr (někdy vyjádřený procenty) počtu různých slov nebo lemmat (typů) k celkovému počtu všech slov v korpusu. Pokud je tento poměr vysoký, můžeme mluvit o textu s velkou lexikální bohatostí (užívá mnoho různých jednotek), malý poměr značí velkou míru opakování.“ (Poměr počtu typů a tokenů, 2014)

Jereščenková (2014) ve své experimentální studii zjišťovala možné souvislosti mezi interferencemi a druhem tlumočení (ST oproti tlumočení z listu). V rámci experimentu tlumočilo pět studentů a jeden zkušený tlumočnick z němčiny do češtiny. Hypotéza předpokládala vyšší četnost interferencí při tlumočení z listu. Hypotéza se zčásti potvrdila, ovšem jak sama autorka v závěru konstatuje, množství faktorů (vybraný materiál, rozsah studie, omezený počet účastníků sporná porovnatelnost tlumočených textů) znemožňuje hypotézu spolehlivě potvrdit.

Chvojková (2016) za použití ručně vytvořeného korpusu z archivu plenárních zasedání EP zkoumala výslovnost antroponym při simultánním tlumočení z francouzštiny do češtiny. Na 600 vzorcích antroponym různého původu autorka zkoumala výslovnostní adaptační procesy tlumočnicků. Bylo zjištěno, že převažujícím principem je fonologická aproximace, tedy nahrazení hlásek cizího jména hláskami nejbližšími hláskovému systému češtiny, dále zachování původní výslovnosti a výslovnost podle písemné formy. Odchytky výslovnosti ve srovnání s kodifikovanou výslovností jsou vysvětleny tlumočnickou situací – jedná se o jednorázovou realizaci jmen pod tlakem.

4 Metoda a výzkumné otázky

Hlavním cílem analýzy je identifikovat a popsat tendence v převodu pasivních struktur v simultánním tlumočení a spekulovat o jejich vzniku a příčině. Vzhledem k množství a charakteru materiálu nepopisují data pouze statisticky (při relativně malém objemu dat není možné výsledky zobecnit), data popisují subjektivně na základě fenoménů představených v teoretické části práce a zaměřují se na jednotlivé příklady. Rozsah a zaměření výzkumu odpovídá principům kvantitativního výzkumu s prvky kvalitativního výzkumu (srov. Hale/Napier 2013, 15 n.).

4.1 Zachování, či změna diateze

Jaké jsou tendence při převádění diateze? Analýza je strukturována podle následující tabulky, která shrnuje základní tři možné varianty. Vycházím při tom z předpokladu, že varianta přetlumočení pasivum-pasivum je nejvíce pravděpodobná, a naopak nejméně pravděpodobná je varianta uvedená jako poslední. Předpoklad vychází z modelu úsilí – vzhledem k náročné tlumočnické situaci předpokládám tlumočnickovu snahu snížit úsilí produkce tím, že převezme výchozí gramatické struktury. Zároveň vycházím z údajů o převodu pasivních struktur z němčiny do češtiny v kapitole 1.3.

	diateze v němčině	diateze v češtině
1.	<i>pasivní</i>	<i>pasivní</i>
2.	<i>pasivní</i>	<i>aktivní</i>
3.	<i>aktivní</i>	<i>pasivní</i>

Tabulka 4. Varianty převodu diateze.

4.2 Agens

Na základě údajů, jež jsem představila v první kapitole, se analýza zaměří na otázky spojené s agentem: Uvádějí řečníci agens i v pasivních strukturách? Pokud ano, zachovají údaje o agentu i tlumočníci? Pokud řečníci agens vynechávají a lze ho vyvodit z kontextu, zachovají tlumočníci deagentivní strukturu, nebo agens explicitují?

4.3 Interference

Lze předpokládat, že při jazykovém transferu jakéhokoli druhu na určité úrovni dochází k interferenci (srov. Toury, 2012, s. 314, Pöchhacker, 1994, s. 176). Při vyhodnocení dat proto budu zohledňovat následující otázky: K jakému druhu interference dochází při tlumočení pasivních forem, tj. je transfer spíše negativní, či pozitivní? Využívají tlumočníci struktury výchozího jazyka jako opory? Souvisí

gramatická interference (srov. *Tabulka 3*) s náročnějšími pasážemi (rychlé tempo, výčty, sekvence vlastních jmen či čísel) či podmínkami (potíže se signálem v kabině)? (srov. Schneiderová, 2007)

Při hodnocení interference v korpusu vycházím z širšího pojetí interference (srov. Pöchhacker, 2014, Toury, 2013), jež přítomnost interference pojímá jako základní jev a ne jako jev nutně negativní. Už z podstaty procesu simultánního tlumočení je zjevné, že tlumočníci pracují v časové tísní a cílem operace je převést obsah sdělení. Cílem analýzy není proto hodnotit kvalitu či akceptabilitu jednotlivých řešení.

5 Materiál

V následující kapitole představuji zvolený materiál, kritéria jeho výběru a postup při jeho zpracování. Některé metodické postupy při zpracování a výběru dat, které využívá Kristýna Chvojková na obdobném materiálu, se osvědčily a lze je aplikovat i na materiál této práce. V následujícím oddílu jsem proto převzala členění její práce (srov. Chvojková, 2016, s. 41 n.).

Archivy jednání EP nabízejí ideální podmínky pro sestavení korpusu – množství jazykových kombinací, obrovské množství materiálů a profesionální tlumočníci. Jak přepisy rozmluv, tak videa jsou navíc veřejně přístupné na internetu. Ačkoli bylo zejména v uplynulých pěti let vyvinuto množství korpusů určených k tlumočnickému výzkumu, zatím není veřejně a volně přístupný korpus obsahující jazykový pár němčina-čeština. Průkopnickým byl v tomto ohledu tlumočnický korpus Evropského parlamentu (Bernardini et al., 2017: s. 22 nn.). Pro účely a rozsah našeho výzkumu proto bylo nejefektivnější vycházet přímo z archivu EP a korpus sestavit ručně. Jedná se o autentické nahrávky projevů na plenárních zasedáních EP tlumočených simultánně a přímo (tedy ne přes pivot) z němčiny do češtiny. Nahrávky jsou přístupné v archivu na webových stránkách EP jak v originále, tak v jednotlivých tlumočených jazykových verzích. Přepisy rozprav jsou dostupné na stránkách EP, zápisy se od mluvené verze občas minimálně odlišují, pozměněné pasáže byly z materiálů vyřazeny. Pasivní konstrukce určené k analýze jsem vybrala na základě oficiálního přepisu rozprav – ty jsou však dostupné jen v originálním znění, kompletní a autentické přepisy tlumočení dostupné nejsou. Proto bylo potřeba český cílový text z nahrávek přepsat.

Výběr materiálu probíhal podle několika kritérií. Vybráni byli rodilí mluvčí němčiny. K určení rodilých mluvčích bylo použito kritérium, podle něhož lze za rodilého mluvčího považovat toho, kdo si jazyk osvojil v dětském věku (Davies, 2003, s. 213 nn.). Podle dostupných informací o mluvčích jsem tak vyřadila potenciálně nevhodné projevy.

Aby byly projevy tematicky alespoň rámcově sjednoceny, zvolila jsem projevy členů Výboru pro zahraniční věci. Vzhledem k tomu, že se v květnu 2019 konaly volby do EP a složení EP včetně Výboru pro zahraniční záležitosti se tak samozřejmě zčásti změnilo, rozhodla jsem se pro výběr vzorků z uplynulého funkčního období, a to z kalendářního roku 2018. Projevy, které byly zařazeny k analýze, musely být minimálně o délce 2 400 znaků a minimální délce trvání jedné minuty. Aby

byla zachována variabilita mluvčích, vybrala jsem u každého člena výboru minimálně jeden projev (pokud splňoval požadavek minimální délky) a maximálně čtyři projevy.

Následovalo vybírání jednotlivých položek korpusu. Mezi přísudky s pasivní diatezí řadím pro účely tohoto výzkumu *werden*-Passiv a *sein*-Passiv a konstrukce s *man*. Ve výzkumu našeho rozsahu by bylo obtížné věnovat se všem pasivním parafrázím, do analýzy jsem proto vybrala jako zástupce pasivních parafrází konstrukce s *man*. Konstrukce sice není v kodifikacích jednoznačně kladena na roveň pasivu, má ovšem mezi pasivními parafrázemi zvláštní postavení (srov. Engel 1996, s. 233) a stejně jako pasivum plní funkci anonymizace agentu. Vzhledem k tomu, že v tomto výzkumu klademe otázky související s komunikačními aspekty zvolených gramatických forem, lze konstrukce s neosobním podmětem *man* do výběru zařadit. V češtině jsem zařadila mezi vzorky *opisné* a *zvrtné pasivum*. Databáze byla dále zúžena na 60 položek, aby bylo možné ji ve výzkumu našeho rozsahu zpracovat, cílem bylo u každého mluvčího, jehož projev splňoval požadovaný rozsah, vybrat prvních přibližně 7 pasivních konstrukcí podle pořadí jejich výskytu.

V další fázi bylo nutné ubezpečit se, že databáze obsahuje pouze projevy, které byly do češtiny tlumočeny přímo. Zda je promluva tlumočena přímo, či přes pilotáž, však není veřejně přístupnou informací. Rovněž nejsou uváděna jména tlumočnicků, na jejichž základě by bylo možné dohledat pracovní jazyky tlumočnicka a určit vhodné projevy. Všechny tlumočnický jsem proto rozlišila podle hlasu, označila čísla a požádala o pomoc paní profesorku PhDr. Ivanu Čeňkovou, CSc., která jako akreditovaná tlumočnice pro evropské instituce tlumočí mimo jiné v EP. Společně se svou kolegyní Helenou Koutnou poznala tlumočnice a tlumočnický podle hlasu, a tak bylo možné stanovit, zda se tlumočí přímo či nikoliv – stejně jako v práci Chvojkové (2016, s. 42) jsem vyšla z premisy, že má-li tlumočnice či tlumočnick mezi svými pracovními jazyky němčinu jako alespoň pasivní jazyk C, je velmi pravděpodobné, že tlumočí přímo. V některých případech bylo možné s velkou pravděpodobností poznat přímé tlumočení podle časového odstupu či podle stopy výchozího projevu, která se nahrála společně s projevem tlumočnicka. Na základě této kontroly hodnocení nebyl vyřazen žádný z projevů.

Použité vzorky zazněly v 18 různých projevech, které proneslo 9 různých řečníků a tlumočilo 11 tlumočnic a tlumočnicků (8 žen a 3 muži). Vznikl korpus o 60 položkách – základem každé z nich je jednotlivý výskyt pasivní konstrukce či její parafráze a přepis originální a přetlumočené verze.

6 Vyhodnocení dat

V závislosti na tom, zda byla dodržena výchozí gramatická struktura či nikoliv, jsem zařadila vzorky podle *Tabulky 4*. V oddílech 6.1 až 6.3 představím jednotlivé varianty převodu a příklady. V posledních dvou oddílech kapitoly se věnuji otázce agentu a otázce interferencí. Charakter výzkumu je především kvantitativní, hlavním cílem analýzy není hodnotit jednotlivá tlumočnická řešení po obsahové stránce.

Vzhledem k relativně omezenému množství dat není možné údaje zobecňovat, pro přehled však uvádím alespoň základní data o skladbě korpusu a o počtu výskytů jednotlivých aktivních a pasivních konstrukcí a pasivních parafrází. Z 60 českých přísudků je 45 v pasivní diatezi (74 %), 15 přísudků je v aktivní diatezi (36 %). Výchozí pasivní diateze byla zachována v 73 % případů.

Následující tabulky ukazují varianty převodu diateze (*Tabulka 5*) a podíly jednotlivých pasivních forem a parafrází na celkovém počtu přísudků v pasivní diatezi v němčině (*Tabulka 6*) a v češtině (*Tabulka 7*).

	varianta převodu diateze DE-CZ	počet výskytů varianty
1.	<i>pasivní-pasivní</i>	40
2.	<i>pasivní-aktivní</i>	15
3.	<i>aktivní-pasivní</i>	5
	Celkem	60

Tabulka 5. Varianty převodu diateze – výsledky.

němčina – pasivní diateze	počet výskytů
<i>werden</i> -Passiv	42
<i>z toho s modálním slovesem</i>	<i>14</i>
konstrukce s <i>man</i>	7
<i>z toho s modálním slovesem</i>	<i>5</i>
<i>sein</i> -Passiv	5
<i>z toho s modálním slovesem</i>	<i>1</i>
ostatní (konstrukce s <i>lassen</i>)	1
Celkem	55

Tabulka 6. Podíl jednotlivých německých pasivních forem na celkovém počtu přísudků v pasivní diatezi.

čeština – pasivní diateze	počet výskytů
opisné pasivum	26
zvrtné pasivum	14
pasivní parafráze	5
Celkem	45

Tabulka 7. Podíl jednotlivých českých pasivních forem na celkovém počtu přísudků v pasivní diatezi.

6.1 Zachování pasivní diateze

Pasivní diateze výchozího sdělení byla zachována ve 40 případech z 55. *Werden*-Passiv, v korpusu nejčtenější německá pasivní forma, byl nejčastěji převeden do opisného pasiva:

- 1) *Aber dass wir weniger verletzlich sind, dass wir mehr in der Stärke größer werden, um Partnerschaft zu erreichen und darin anerkannt zu werden (...)*
- 2) *(...) abychom byli méně zranitelní a byli, a dosáhli partnerství a byli uznáváni jako partneři.*

Druhou nejčastější formou převodu *werden*-Passiva bylo zvrtné pasivum. Příklad 4) ukazuje, že pasivní diateze byla zachována, ačkoli do pasivní formy bylo místo slovesa *stabilizovat* převedeno sloveso *podatřit*:

- 3) *(...) dass die ukrainische Wirtschaft in den vergangenen vier Jahren nicht nur stabilisiert wurde, sondern auch Anzeichen einer Erholung zeigt.*

- 4) (...) že v uplynulých čtyřech letech nejenom se podařilo stabilizovat, ale vykazalo i známky oživení.;

Na tomto místě se dá spekulovat, že konstrukce *podařilo se* + infinitiv patří k častým obrátům v tomto typu komunikace (veřejný projev politického či administrativního charakteru) a stala se floskulí. V relativně malém korpusu sestaveném pro účely této práce se struktura vyskytuje dvakrát, přičemž ani jednou není doslovným převodem z výchozího sdělení.

Ačkoli je opisné pasivum v českých kodifikačních příručkách řazeno spíše ke knižnímu stylu a zvrtné pasivum se považuje za stylově neutrální, případně za hovorovou formu, fungovaly oba typy pasivu v kontextu komunikační situace na zasedání EP ekvivalentně. Některá pasivní participia souvisela přímo se samotným jednáním EP (*byla prohlášena, byla přijímána, byla uzavřena*). Pro srovnání se zjištěním Mrázkové, že nejčtenější participia souvisí přímo s jednáním samotným (např. při hlasování: *přiját, přihlášen, předložen*) (Mrázková, 2017, s. 191), není zvolený korpus dost velký, ovšem lze předpokládat, že situace je podobná i v EP. Zvrtné pasivum bylo nejčastěji užíváno v přítomném a budoucím čase, opisné pasivum v minulém čase a v přítomném čase.

Pasivní parafrázi byl *werden*-Passiv převeden v jednom případě. Spojení sponového slovesa *být* s adjektivem s příponou *-telný* nejblíže odpovídá německým adjektivům s příponou *-bar, -lich* či *-fähig*.

- 5) (...) und damit nicht mehr kontrolliert werden kann.
6) (...) a tím už přestane být kontrolovatelný.

Sein-Passiv se vyskytl celkem pětkrát, byl převáděn opisným i zvrtným pasivem, v příkladu 8) pasivní parafrázi s přísudkem se sponou. Příklad 7) ukazuje, že i modální slovesa mohou tvořit pasivum. V češtině by bylo možné též utvořit participium *chtěné*.

- 7) *Ist die Kommission so naiv, oder ist das gewollt?*
8) *Je Komise takto naivní nebo je to něco schválně cíleného?* (...)

Konstrukce s *man* byly nejčastěji převáděny pasivními parafrázemi. Původní modalita v příkladech 9) a 11) byla zachována a převedena modálním predikativem:

- 9) (...) muss man feststellen, dass (...)
10) (...) je třeba konstatovat, že (...)
11) *Dazu muss man auch das Wettbewerbs- und das Kartellrecht in die Hand nehmen.*

12) *Je potřeba také zlepšit hospodářské, pardon, soutěžní právo.*

Mezi pasivní parafráze jsem pro sestavení korpusu zahrnula pouze konstrukce s *man*. Spojení *lassen* a zvrátneho zájmena *sich* se do korpusu dostalo kvůli pasivní diatezi v češtině.

13) (...) *lässt es sich auch in einer Nach-Trump-Ära nicht so leicht wiederherstellen.*

14) (...) *tak se těžko bude obnovovat v éře po Trumpovi.*

6.2 Převod pasivní diateze do aktivní diateze

Pasivní diateze byla převedena do aktivní v patnácti případech. Nejčastější formou pasivní diateze v němčině byl *werden*-Passiv, úměrně často byl též *werden*-Passiv převáděn do aktiva.

Pokud nebyl agens uveden, podle kontextu se v češtině nejčastěji stávala agentem 1. osoba množného čísla:

15) (...) *aber natürlich müssen bei den Verhandlungen für Serbien und Montenegro mehr Kapitel geöffnet werden.*

16) (...) *ale samozřejmě musíme otevřít tyto kapitoly v jednáních se Srbskem a Černou Horou, také když budeme jednat s Makedonií a s Albánií.*

Druhým nejčastějším případem byl agens ve třetí osobě množného čísla.

17) *Handelsabkommen der EU sollten so gestaltet werden, dass die Interessen von Verbraucherinnen und Verbrauchern, von Unternehmen und von Arbeitnehmerinnen und Arbeitnehmern gleichgewichtig berücksichtigt werden.*

18) *Obchodní dohody by měly být zformulovány tak, aby zohlednily zájmy spotřebitelů, pracujících a také zaměstnavatelů a aby byly tyto zájmy na stejné úrovni.*

Ve většině případů nebylo sloveso v přísudku převedeno doslovným ekvivalentem. V příkladu 19) se sice sloveso *schaden* – *škodit* vyskytuje, původní pasivní přísudek však zcela zmizel, větná struktura byla zjednodušena.

19) *Das heißt, wenn Präsident Trump sagt, die Europäische Union sei gegründet worden, um Amerika zu schaden, beweisen wir täglich das Gegenteil. Und historisch ist es ohnehin falsch.*

20) *Takže když [hezitace] prezident Trump říká, že EU škodí USA, tak ve skutečnosti se děje pravý opak.*

Podobně je tomu v následujícím příkladu. Z *předsedy Junckera* se stává agens ve spojení se slovesem *jednat*. Struktura sdělení byla zjednodušena, sdělení je explicitnější.

21) *Ich bin froh, dass Präsident Juncker es jetzt hinbekommen hat, dass Verhandlungen geführt werden, um weitere Maßnahmen gegen Europa zu vermeiden.*

22) *Nyní předseda Juncker jedná, aby zabránil dalším opatřením vůči Evropě.*

V jednom případě byl do aktiva převeden *sein*-Passiv. Implicitně vyjádřený agens *Sie* byl vyjádřen explicitně.

23) *Sie haben keine Folgenabschätzung geliefert, wozu Sie im Sinne der besseren Rechtsetzung verpflichtet sind.*

24) (...) *a nepředložili jste hodnocení dopadů, k čemuž jste se ale vlastně zavázali ve smyslu lepších právních předpisů.*

V jednom případě byla do aktiva převedena konstrukce s *man*. Všeobecný podmět *man* byl převeden do první osoby množného čísla.

25) (...) *dass man doch eine Zollunion machen soll.*

26) (...) *...že tady potřebujeme celní unii.*

6.3 Převod aktivní diateze do pasivní diateze

V celkem pěti případech byla německá aktivní diateze v češtině převedena do pasivní diateze. Ve dvou případech se jednalo o zvrtné pasivum, ve třech případech o opisné pasivum.

Agens v 1. osobě množného čísla je v příkladu 27) vyjádřen příslovečným určením místa – *v parlamentu a v komisi*. Jedná se o druhý výskyt konstrukce *podařilo se* + infinitiv.

27) *Wir haben hier im Parlament innerhalb kürzester Zeit den Kommissionsvorschlag aufgegriffen, wir haben ihn substanziell verändert.*

28) *V parlamentu a v komisi se podařilo v krátkém čase připravít a zásadně pozměnit tento návrh tedy k lepšímu.*

Z agentu *Kräfte* v příkladu 29) se stává v příkladu 30) *patiens síly*.

29) *Deswegen ist es notwendig, dass sich auch paramilitärische Kräfte in diesen Friedensprozess eingliedern (...)*

30) *(...) a proto je nezbytné, aby i ty paravojenské síly byly zapojeny do tohoto procesu.*

Z agentu *Freihandelsabkommen* (31) se stává v příkladu 32) *patiens*. Tlumočník použil formu opisného pasiva, lze se domnívat, že se s ohledem na projednávaná témata v projevech jedná o často užívané spojení.

31) *Das vertiefte und umfassende Freihandelsabkommen, das zum Assoziierungsabkommen zwischen EU und Ukraine gehört (...).*

32) *Dohoda o volném obchodu, která byla uzavřena jako součást této asociační dohody (...)*

Dvojitý přísudek je v příkladu 34) zachován. Agens v 1. osobě množného čísla *wir* vymizel a nebyl nahrazen.

33) *Wir sollten sie dabei ermutigen und aktiv dabei unterstützen.*

34) *(...) musí být však v tom aktivně podporováni a aktivně stimulováni.*

6.4 Vyjádření agentu

V celkem šesti případech byl v německé pasivní větě vyjádřen agens. Ve všech případech se jednalo o *werden*-Passiv. V pěti případech byl v češtině agens zachován.

35) *60 % der Entwicklungshilfe dieser Welt wird von der Europäischen Union gegeben.*

36) *Z Evropské unie se vydává 70 %.*

Ve třech případech byla celá věta převedena do aktivní diateze. V následujících dvou příkladech byla zároveň zjednodušena a zkrácena celá věta, došlo k explicitaci sdělení.

37) *Wenn ich hier höre, dass von der City of London Vorschläge kommen, dass hier Sonderregelungen geschaffen werden sollen (...)*

38) *Například City of London chce výjimečná pravidla (...)*

39) *Es ist von allen Fraktionen, aber auch von allen Nationalitäten hier im Parlament unterstützt worden.*

40) *Udělalí jsme to společně napříč politickými frakcemi, napříč všemi národnostmi v Parlamentu.*

Zajímavým případem dodatečného uvedení agentu je příklad 41):

41) *Dabei wird immer wieder gesagt – gestern auch vom Bund der deutschen Industrie (...)*

42) *Samozřejmě, že se neustále hovoří o tom, hovoří o tom také Svaz německých, německého průmyslu (...)*

Řečník po krátké pauze nečekaně připojil agens ve struktuře, v níž by podle pravděpodobnostního prognózování měla následovat spojka a další věta. Tlumočnice agens stačila připojit také, následně se musela zpětně opravit a upřesnit název.

V posledním případě agens v převodu uveden nebyl, byl však pochopitelný z kontextu sdělení:

43) *Es ist mittlerweile mehr als vier Jahre her, dass Albanien von der EU offiziell als Kandidat für den Beitritt zur EU anerkannt wurde.*

44) *Už jsou to čtyři roky od té doby, co Albánie byla oficiálně prohlášena za kandidátskou zemi.*

6.5 Interference

V širším pojetí se interference (srov. Pöchhacker, 2014, Toury, 2013) považuje za základní jev a ne za jev nutně negativní. Zda je transfer spíše pozitivní, či negativní, posuzují při vyhodnocení dat podle následujících kritérií. I toto hodnocení je však nutně subjektivní: za negativní transfer považují řešení, které nezachovalo smysl sdělení, dále gramaticky nesprávné řešení či nebo řešení, jež nedodržuje stylovou kohezi celku. Za pozitivní transfer obecně považují zvýšenou četnost přísudků v pasivní diatezi oproti mluvené a psané nepřekladové češtině. Zároveň však lze předpokládat, že častější výskyt pasivní diateze souvisí i s charakterem komunikace a tématem promluv (srov. Mrázková, 2017, s. 183). Za pozitivní transfer považují přísudek v pasivní diatezi, který byl sice zvolen na úkor jiných vhodných a běžnějších aktivních forem, ale je gramaticky správný a stylisticky odpovídá celku.

Vyhodnotila jsem celkem čtyři případy negativního transferu. Žádné z řešení však nebránilo posluchači porozumět smyslu sdělení. V projevech, v nichž došlo k negativnímu gramatickému transferu, se vyskytovaly hezitace častěji než v projevech s pozitivním transferem či bez interference.

V příkladu 46) opisné pasivum stylově neodpovídá hovorové rovině celé věty. Tlumočnice hovorové prvky jako *no, prostě, ten* užívá i na jiných místech projevu, zároveň užívá spisovných forem. Relativně rychlý projev je tlumočen odpovídajícím tempem, zároveň se často vyskytují krátké hezitace. Tlumočnice též použila zpětnou korekturu.

45) *Dann hat man weniger Zugang zum europäischen Binnenmarkt mit all den Konsequenzen des kleineren Partners Großbritannien*

46) *No... tak to bude znamenat, že prostě ten přístup k vnitřnímu trhu bude urč... odpovídajícím způsobem omezen.*

V příkladu 48) tlumočnick kopíruje gramatickou strukturu výchozího sdělení, která ovšem v češtině není správná:

47) *Aber über universelle Menschenrechte muss man sprechen dürfen, (...)*

48) *(...) ale co se týká univerzálních lidských práv, o nich se musí moci mluvit.*

V příkladech 50) a 52) tlumočnice užívají netypický slovosled, který ovlivňuje kohezi sdělení, smysl sdělení však zůstává zachován. Výchozí projev v příkladu 49) je rychlý a spontánní. Tlumočnice následuje strukturu výchozího sdělení. Nejprve převádí částici *asi* a poté převádí *werden*-Passiv na opisné pasivum, čímž přejímá pro češtinu negramatický slovosled.

49) *Und ich will ihnen ein Geheimnis verraten, warum über 720 Abgeordnete gar nicht mehr hierhergekommen sind, um zu diskutieren, der Rat überhaupt nicht und bei der Kommission nur diejenigen, die sonst wahrscheinlich strafversetzt werden, wenn sie nicht kommen (...)*

50) *Já prozradím jedno tajemství..., proč 720 poslanců nepřišlo, Rada vůbec, a za Komisi jenom ti...[hezitace], kteří asi jsou potrestáni, když nepřijdou (...).*

V příkladu 52) tlumočnice čeká na přísudek na konci věty a teprve poté převádí *werden*-Passiv na opisné pasivum. Připojuje však příslovečné určení *tady* a tak vzniká netypický slovosled.

51) *Ich glaube, dass solche Brücken gebaut werden müssen.*

52) *Já si myslím, že tyto mosty musí tady být budovány.*

Jako pozitivní transfer hodnotím obecně vyšší výskyt pasivní diateze oproti mluvené a psané nepřekladové češtině. Nejistila jsem souvislost mezi výskytem chyb a pozitivním transferem.

Ačkoli se nabízí více možností řešení v aktivní diatezi, volí tlumočnick v souladu s výchozím sdělením pasivní diatezi. Poté, co řečník vyslovil začátek vedlejší věty, čeká tlumočnick na přísudek na konci věty. Tlumočnick také používá vedlejší větu, převádí *werden*-Passiv do opisného pasiva a poté dodává příslovečné určení času:

53) (...) *begrüßen den eindeutigen Pfad, der zum Start dieser Verhandlungen aufgezeigt wurde.*

54) (...) *vítáme jednoznačnou cestu, která je vytyčena k začátku tohoto vyjednávání (...)*

7 Diskuse

Při analýze nahrávek tlumočení jsem se zaměřila na aspekty specifikované v kapitole 4, tj. na zachování a změnu diateze, na agens a na výskyt interference. V následující kapitole výsledky analýzy shrnuji a konfrontuji je s údaji, jež jsem prezentovala v teoretické části práce.

7.1 Zachování, či změna diateze

Pasivní diateze byla převedena do češtiny v 73 % případů a byla přítomna ve 45 z 60 českých přísudků. To se blíží tendenci, již zaznamenala Danuta Rytel-Schwarzová ve své kontrastivní studii, a kterou potvrdila i Kusová (srov. Kusová, 2017, s. 47). Zároveň lze četnost pasivní diateze v analyzovaných cílových textech považovat za mnohem vyšší než v běžné psané i mluvené češtině, což souvisí s charakterem komunikace a tématem promluv (srov. Mrázková, 2017, s. 183). Může to svědčit o vlivu gramatické struktury výchozího sdělení na cílové sdělení. Lze však předpokládat, že i výchozí promluvy obsahovaly více pasivní diateze než běžné mluvené či psané německé texty (srov. Lenz, 2006, s. 222).

Zda je konkrétní tlumočnické řešení motivováno gramatickou strukturou originálu, či zda by se pro dané řešení tlumočnické rozhodl i v běžném spontánním projevu, není možné objektivně určit. Na základě výsledků analýzy předpokládám, že vyšší výskyt pasivní diateze v českém cílovém projevu je zapříčiněn vyšší četností pasivní diateze v němčině obecně a vyšší četností pasivní diateze ve výchozích projevech politického, administrativního charakteru. Dalším faktorem, který se může podílet na vyšší četnosti pasivní diateze v cílovém projevu, je fakt, že i v češtině je běžnější pasivní diateze v textech a projevech administrativního charakteru (srov. Bláha, 2009, s. 65). Na zachování výchozí diateze se podílí i časová tíseň při simultánním tlumočení. Tlumočnické šetří pracovní kapacitu a pro snížení úsilí produkce může využít struktury výchozího sdělení a zachová tak i výchozí diatezi.

7.2 Agens

V celkem šesti případech z 55 byl v německé pasivní větě vyjádřen agens. Ve všech případech se jednalo o *werden*-Passiv. V pěti případech byl v češtině agens zachován. V jednom případě údaj o agentu převeden nebyl, agens byl však pochopitelný z kontextu sdělení. Pokud agens uveden nebyl, stávala se při převodu do aktivní diateze nejčastěji agentem 1. osoba množného čísla, druhým nejčastějším případem byl agens ve třetí osobě množného čísla. Ve všech případech se jednalo o agens, který byl dobře patrný z kontextu situace, ovšem převodem do aktivní diateze a konkrétním

vyjádřením agentu (*my, oni*), se sdělení explicitovalo a zanikla tak deagentivní funkce pasiva. Lenzová (Lenz, 2006, s. 215) uvádí, že až 80 % konstrukcí v právnických textech se vyskytuje bez agentu. V korpusu sestaveném pro tuto analýzu je takových případů ještě více (91 %), ale velikost tohoto korpusu nedovoluje data zobecňovat. Vzhledem k tématu a charakteru komunikace by bylo zajímavé údaje Lenzové porovnat s korpusem sestaveným ze záznamů jednání Soudního dvora EU a jejich tlumočení.

7.3 Interference

Při hodnocení interference jsem vyšla z širšího pojetí, které přítomnost interference při jazykovém převodu předpokládá. Zda je transfer negativní, či pozitivní, nelze absolutně určit. Pozitivní transfer představuje obecně vyšší výskyt pasivní diateze oproti mluvené a psané nepřekladové češtině. Ve většině případů, kdy tlumočníci využili gramatickou strukturu výchozího sdělení jako oporu, byl výsledkem pozitivní transfer. Na celkem čtyřech případech negativního transferu se podílely dva faktory: kopírování výchozí gramatické struktury v místě, kde to čeština neumožňuje, a rychlé tempo řečníka. To odpovídá faktorům, které jmenuje Gile (2009, s. 165, 192).

Spojitosť mezi pozitivním gramatickým transferem a chybami v bezprostředním okolí jsem nezjistila. V projevech obsahujících negativní transfer jsem však zaznamenala častější hezitace. Na negativní transfer mohly mít vliv faktory jako rychlé tempo a čtený charakter výchozího projevu, které jsem v těchto případech zaznamenala. Studie Schneiderové (2007, s. 90 nn.), z níž jsem u této výzkumné otázky vycházela, spojitost mezi interferencemi a chybami na jiných úrovních sdělení rovněž neprokázala.

7.4 Okrajové fenomény

Při analýze jsem zaznamenala dva okrajové fenomény mimo výzkumné otázky, které zasluhují blíže představit.

7.4.1 Zachování pasivní diateze a doslovnost převodu

Při zachování pasivní diateze se převod přísudku držel mnohem blíže slovníkovému ekvivalentu. Pouze ve dvou případech z 39 se tlumočník držel výchozí diateze, ale sloveso nahradil vzdálenějším ekvivalentem. Spolu s konverzí přísudku do aktivní diateze se pojil volnější převod. Z 16 přísudků převedených do aktivní diateze bylo slovníkovým ekvivalentem převedeno 6 přísudků. Jak je patrné v příkladu 55), je struktura sdělení zjednodušena a sdělení se tak stává explicitnějším:

55) *Wenn ich hier höre, dass von der City of London Vorschläge kommen, dass hier Sonderregelungen geschaffen werden sollen (...)*

56) *Například City of London chce výjimečná pravidla (...)*

7.4.2 Modalita

V celkem 20 z celkem 55 německých přísudků v pasivní diatezi byla vyjádřena modalita. Ve všech případech byla vyjádřena modálním slovesem. Ve čtrnácti případech se jednalo o *werden*-Passiv, v pěti případech konstrukce s *man* a v jednom případě o *sein*-Passiv. Ve čtvrtině případů nebyla při převodu modalita zachována. V polovině případů byla modalita převedena velmi blízkým ekvivalentem, tj. odpovídajícím modálním slovesem. Ve zbylých pěti případech byla modalita zachována, ovšem byla vyjádřena jinými prostředky; příponou *-telny*, ve třech případech konstrukcí *je třeba + infinitiv* a v jednom případě užitím slovesa *potřebovat* v aktivní diatezi. První dvě jmenované modální parafráze zároveň umožnily zachovat výchozí pasivní diatezi. Pasivní diateze byla zachována v celkem 13 případech. Jak ukazuje následující tabulka, zachování pasivní diateze se pojilo se zachováním modalit.

čeština – převod modalit	počet výskytů
převod pomocí modálního slovesa	10
<i>z toho převedeno do aktivní diateze</i>	2
převod modální parafrází	5
<i>z toho převedeno do aktivní diateze</i>	1
zánik modalit	5
<i>z toho převedeno do aktivní diateze</i>	4
Převod do aktivní diateze celkem	7
Celkem	20

Tabulka 8. Převod modalit.

7.5 Náměty pro další výzkum

Zvolená metoda umožnila pozorovat základní tendence při převodu pasivní diateze při simultánním tlumočení z němčiny do češtiny. Výsledky jsem pro lepší přehlednost kvantifikovala, vzhledem k velikosti korpusu je ale nelze zobecňovat. Je však možné je porovnat s výsledky studií na obdobném materiálu a s údaji v kodifikačních příručkách. Pro spolehlivější výsledky výzkumu by bylo třeba

sestavit větší korpus nebo využít již existujícího korpusu simultánního tlumočení (momentálně však takový korpus není v jazykovém páru němčina-čeština dostupný).

Jako jeden z faktorů, které se podílí na zachování výchozí diateze, jsem vyhodnotila časovou tíseň při simultánním tlumočení a s ní spojené nároky na operační kapacitu. Tlumočnick pro snížení úsilí produkce může využít struktury výchozího sdělení a zachová tak i výchozí diatezi. Námětem pro další výzkum by mohlo být srovnání simultánního tlumočení s konsekutivním tlumočením, při němž tlumočnick nemusí čelit bezprostřední časové tísní a produkce se odehrává ve větším časovém odstupu od výchozího projevu.

Analýza se dotkla dvou okrajových fenoménů, které by bylo třeba blíže pozorovat v dalším výzkumu s rozsáhlejším korpusem. Jedním z nich je vliv zachování diateze na doslovnost převodu. Druhým z nich je modalita, zachování modality, změna či zánik při převodu a prostředky, kterými je vyjadřována.

Aspektem, který s výzkumem hraničí, je vliv interference na kvalitu tlumočení. Ve výzkumu zaměřeném na kvalitu tlumočení by bylo potřeba zpětně získat informace od tlumočnicků a posluchačů dotazníkovým šetřením. S tím souvisí i poznatek Garwooda (srov. Schneiderová, 2007, s. 28), podle nějž k interferencím dochází častěji u zkušenějších tlumočnicků – tento poznatek by bylo zajímavé ověřit v kvalitativním výzkumu, nejlépe s možností dotazníkového šetření a s hodnocením tlumočnicků i posluchačů. V EP pracují velmi zkušení tlumočnicki, proto se nabízí experimentální srovnání jejich výkonů s tlumočením studentů či méně zkušených tlumočnicků. S tím se pojí i faktor věku a vzdělání; podle Mrázkové užívání pasivních participií v neformální promluvě přímo koreluje s věkem a vzděláním mluvčího (Mrázková, 2017, s. 188). Vzhledem k tomu, že informace o tlumočnicích v EP nejsou veřejně dostupné a spolehlivě dohledávat tyto údaje pro rozsáhlejší korpus by bylo velmi náročné, bylo by vhodnější tento poznatek ověřit experimentálně.

8 Závěr

V teoretické části diplomové práce jsem představila kategorii diateze a uvedla přehled pasivních forem včetně způsobu jejich užívání a zastoupení v češtině a v němčině. Před samotným výzkumem jsem popsala proces simultánního tlumočení s ohledem na *model úsilí* a představila teoretická translátologická východiska, jimiž je zejména *korpusový tlumočnický výzkum*.

Výzkum se zaměřil na převod diateze v simultánně tlumočených projevech z plenárních zasedání Evropského parlamentu. Analýza jednotlivých projevů se soustředila na tři konkrétní aspekty 1) zachování, či změna diateze, 2) vyjádření agentu a 3) interference. Výsledky jsem kvantifikovala, jednotlivé příklady jsem popsala též primárně kvantitativně. Vzhledem k charakteru výzkumných otázek se ve výzkumu objevily i prvky kvalitativního hodnocení. Výzkum však nehodnotil kvalitu jednotlivých tlumočnických řešení jako celku bez bližší souvislosti s převodem diateze.

Předpoklad, že při jazykovém převodu bude výchozí pasivní diateze spíše zachovávána, se potvrdil. Podíl přísudků, u nichž byla pasivní diateze zachována, zároveň odpovídal tendencím zaznamenaným v předchozích výzkumech na překladech z německého do českého jazyka. Zároveň byl podíl přísudků v pasivní diatezi výrazně vyšší než v psané i mluvené češtině.

Přibližně u každého desátého přísudku řečníci uváděli agens, což je ještě o něco méně, než udávají výzkumy provedené na německých psaných textech. Pokud byl agens uveden, byl zpravidla při převodu zachován. Nebyl-li agens uveden a zároveň byl pochopitelný z kontextu, byl při převodu do aktiva uveden, čímž se sdělení explicitovalo a zanikla deagentivní funkce pasiva.

O přítomnosti interference obecně svědčí vyšší výskyt pasivní diateze v cílovém sdělení oproti běžné mluvené i psané češtině. U většiny případů pozitivního transferu tlumočníci využívali strukturu výchozího jazyka jako opory, na negativních transferech se podílely dva faktory: rychlé tempo řečníka a následování gramatické struktury originálu tam, kde to čeština neumožňuje. Souvislost pozitivního gramatického transferu a chyb v bezprostředním okolí nebyla zjištěna.

Uvedené poznatky by bylo vhodné ověřit v případném dalším větším výzkumu. Nabízí se experimentální výzkum, který s sebou přináší možnost detailněji se zaměřit na kvalitativní aspekty tlumočení a na okrajové fenomény zjištěné v našem výzkumu. Další možnosti by v budoucnu mohl

otevřít tlumočnický korpus Evropského parlamentu, který je postupně rozšiřován o další jazykové páry. Korpusová analýza v takovémto širším měřítku by umožnila poznatky z tohoto výzkumu spolehlivě kvantitativně ověřit a zajistit tak výsledky, jež by bylo možné zobecnit.

Literatura

- ASTON, Guy, 2017. *Acquiring the Language of Interpreters: A Corpus-based Approach*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed., 2017. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. 83-96.
- BAKER, Mona, 1992. *In Other Words. A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
- Becoming a Freelance Interpreter with the European Institutions. European Union [online]. Brusel: Generální ředitelství Evropské komise pro komunikaci [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: http://europa.eu/interpretation/accreditation_en.htm
- BLÁHA, Ondřej, 2009. *Funkční stratifikace češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- BERGLOVÁ, Eva, Eva FORMÁNKOVÁ a Miroslav MAŠEK, 2002. *Moderní gramatika němčiny: výklad, cvičení, klíč. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Plzeň: Fraus.
- CVRČEK, Václav, 2015. *Mluvnice současné češtiny*. Vydání druhé. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- BENDAZZOLI, Claudio. 2017. *Corpus-based Interpreting Studies: Past, Present and Future Developments of a (Wired) Cottage Industry*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed., 2017. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. 1-21.
- ČECHOVÁ, Marie, 1997. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV. Jazykověda (Institut sociálních vztahů).
- ČEŇKOVÁ, Ivana, 2008. *Úvod do teorie tlumočení*. Druhé, opravené vydání. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.
- DAL FOVO, Eugenia, 2017. *European Union Politics Interpreted on Screen: A Corpus-based Investigation on the Interpretation of the Third 2014 EU Presidential Debate*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed., 2017. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg 157-184.
- DAVIES, Alan, 2003. *The native speaker: myth and reality*. 2. vyd. Buffalo: Multilingual Matters.
- DEFRANCQ, Bart, PLEVOETS, Koen, 2017. *Over-uh-Load, Filled Pauses in Compounds as a Signal of Cognitive Load*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed., 2017. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. 43-64.

- DUDEN, 1995. Duden. Bd. 4 *Die Grammatik*. hrsg. von der Dudenredaktion, Mannheim: Dudenverlag.
- DUDEN, 2009. Duden. Bd. 4 *Die Grammatik*. 8. vyd., Mannheim/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- ENGEL, Ulrich, 1996. *Deutsche Grammatik*. 3., korrigierte Aufl. Heidelberg: Julius Groos.
- European Parliament Plenary [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: www.europarl.europa.eu/plenary/en/home.html
- GILE, Daniel, 2009. *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Revised edition. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009. Benjamins translation library, 8.
- GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, 1998. *Skladba češtiny* Olomouc: Votobia.
- HALE, Sandra, NAPIER, Jemina, 2013. *Research methods in interpreting: a practical resource*. First published. London: Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2013. xii. Research methods in linguistics.
- HELBIG, Gerhard, BUSCHA, Joachim, 2001. *Deutsche Grammatik: ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig: Langenscheidt.
- CHLUMSKÁ, Lucie, 2015. *Překladová čeština a její charakteristiky*. Disertační práce. Ústav Českého národního korpusu, FF UK.
- CHVOJKOVÁ, Kristýna, 2016. *Výslovnost vlastních jmen v tlumočnickém procesu*. Diplomová práce, Ústav translatologie, FF UK.
- Interference. Glottopedia [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <http://www.glottopedia.org/index.php/Interference>
- JEREŠČENKOVÁ, Alena, 2014. *Interferenzen beim Vom-Blatt-Dolmetschen und beim Simultandolmetschen*. Diplomová práce. Universität Wien.
- KAJZER-WIETRZNY, Marta, 2017. *Interpretese vs. Non-native Language Use: The Case of Optional That*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed., 2017. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. 97-114.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL, 2012. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.

- KARLÍK, Petr, (2017). *PASIVUM*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PASIVUM> (poslední přístup: 20. 3. 2020)
- KÖSTERS-GENSINI, Sabine, 2002. *Die Flexionsmorphologie im gesprochenen deutschen Substandard: Untersuchung eines Korpus*. Tübingen: G. Narr.
- KOUSALOVÁ, Karolína, 2013. *Franz Pöchhacker – přední rakouský translátolog. Teoretická studie*. Diplomová práce, Ústav translátologie FF UK.
- KOVÁLIK, Jan, 2019. *Anatolij Fjodorovič Širjajev a jeho přínos pro teorii tlumočení*. Diplomová práce, Ústav translátologie FF UK.
- KUSOVÁ, Jana, 2017. *Das Passiv und seine Periphrasen in deutschen und tschechischen Texten aus dem Bereich der EU-Strukturfonds: Eine kontrastive Analyse*. ACC JOURNAL. 2017, (3), 39-58.
- KUBMAUL, Paul, 1995. *Training the Translator*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins (Benjamins Translation Library 10)
- LAMBERGER-FELBER, Heike, SCHNEIDER, Julia, 2008. *Linguistic interference in simultaneous interpreting with text: A case study*. In GILE, Daniel, Gyde HANSEN, Andrew CHESTERMAN a Heidrun GERZYMISCH-ARBOGAST. *Efforts and models in interpreting and translation research: a tribute to Daniel Gile*. Philadelphia: John Benjamins, c2008. Benjamins translation library, s. 216-236.
- Language profiles in demand with the EU interpreting services. Europa.eu [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://europa.eu/interpretation/doc/language_profiles.pdf
- LENZ, Magdalena, 2006. *Grammatik und Stil: Das Passiv als stilistisches Mittel im Vergleich zu konkurrierenden grammatischen Konstruktionen*. Disertační práce. TU Berlin.
- MALKOVSKÁ, Alžběta, 2013. *Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do mateřštiny a do aktivního cizího jazyka*. Praha. Rigorózní práce. Ústav translátologie Filozofické fakulty UK.
- Mnohojazyčnost v Evropském parlamentu [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/organisation-and-rules/multilingualism>
- MRÁZKOVÁ, Kamila, 2017. *Užívání pasivního participia v mluvené češtině: srovnání institucionální komunikace a běžného dorozumívání*. Časopis pro moderní filologii. 2017, 99 (2), 181-192.

- Plenární zasedání: uživatelský průvodce. In: Evropský parlament [online]. Štrasburk, Brusel, Lucemburk: Ředitelství pro plenární zasedání, 2019 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/plenary/cs/guide-plenary.html>
- Pöchhacker, Franz, 2004. *Introducing Interpreting Studies*. London/New York: Routledge.
- Pöchhacker, Franz, 1994. *Simultaneous Interpretation: 'Cultural Transfer' or 'Voiceover Text'?* In: Snell-Hornby, Mary/Pöchhacker, Franz/Kaindl, Klaus (eds.) *Translation Studies. An Interdiscipline*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins (Benjamins Translation Library 2), 169-178.
- Poměr počtu typů a tokenů. Český národní korpus [online]. 2014 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z : https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:typ#pomer_poctu_typu_a_tokenu.
- RUSSO, Mariachiara, 2017. *Speaking Patterns and Gender in the European Parliament Interpreting Corpus: A Quantitative Study as a Premise for Qualitative Investigations*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. 115-132.
- SALEVSKY, Heidemarie, 1986. *Probleme des Simultandolmetschens: Eine Studie zur Handlungsspezifik*. Berlin: Akademie der Wissenschaften der DDR. Linguistische Studien.
- SANDRELLI, Annalisa, 2017. *Interpreter-Mediated Football Press Conferences: A Study on the Questioning and Answering Strategies*. In RUSSO, Mariachiara, Claudio BENDAZZOLI a Bart DEFRANCQ, ed. *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg. 185-204.
- SHLESINGER, Miriam, 1998. *Corpus-based Interpreting Studies as an offshoot of corpus-based Translation Studies*. *Meta* 43, (4). 486-493.
- SHLESINGER, Miriam, 2008. *Towards a definition of Interpretese: An intermodal, corpus-based study*. In GILE, Daniel, Gyde HANSEN, Andrew CHESTERMAN a Heidrun GERZYMISCH-ARBOGAST. *Efforts and models in interpreting and translation research: a tribute to Daniel Gile*. Philadelphia: John Benjamins, c2008. Benjamins translation library, 237–253.
- SCHNEIDER, Julia, 2007. *Die Quantifizierung von Interferenzen beim Simultandolmetschen mit Text: Eine Pilotstudie*. diplomová práce, Karl-Franzens-Universität Graz.
- ŠTÍCHA, František, 2015. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Vyd. 2. Praha: Academia, Lingvistika.

- ŠTÍCHA, František, 2017. Hierarchizace propozice. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. korpus [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z : www.czechency.org/slovník/HIERARCHIZACE_PROPOZICE
- TOURY, Gideon, 2012. *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- WEINREICH, Uriel, 1979. *Languages in Contact. Findings and Problems*. The Hague/Paris/New York: Mouton.
- WILSS, Wolfram, 1992. *Übersetzungsfertigkeit: Annäherung an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff*, Tübingen: Narr (Tübinger Beiträge zur Linguistik 376).

Seznam tabulek

Tabulka 1. Podíl aktiva, werden-Passivu a konkurenčních forem na celkovém počtu přísudků.	15
Tabulka 2. Podíl aktiva, pasiva a konkurenčních forem na celkovém počtu přísudků.	17
Tabulka 3. Typologie interferencí.....	32
Tabulka 4. Varianty převodu diateze.	36
Tabulka 5. Varianty převodu diateze – výsledky.....	40
Tabulka 6. Podíl jednotlivých německých pasivních forem na celkovém počtu přísudků v pasivní diatezi. ..	41
Tabulka 7. Podíl jednotlivých českých pasivních forem na celkovém počtu přísudků v pasivní diatezi.	41
Tabulka 8. Převod modality.	51

Přílohy

Korpus sestavený z prepisů nahrávek včetně odkazů na nahrávky jednotlivých projevů.